

3521

Gnp gupny

g upny

491.99-8

7-23

1901

2010

2002

ՅԻՂ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ԴԱԻԹԵԱՆ ԿՈՐԾԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՍԱԽԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԱՄԲՈՂԶ ԴԱՍԸՆԹԱՅՔ

ՀԱՄԱԿԵԴՐՈՆ ԴՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ

Բարոյագիտութիւն, Քաղաք. Կրթութիւն,
Պատմութիւն, Աշխարհագրութիւն, Թուարանութիւն,
Դիտութիւններ, Մայրենի լեզու

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Տարրական Ընթացք

Գ. ՊՐԱԿ

ԳԻՒԹ ԱՇԱԿԵԼՏԻՆ

معارف نظارت جلیله سنک ۱۸۷۷ مورولی و
تاریخلو رخصتنامه سیله طبع او

491.99-8

7-23

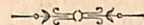
ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶ

ՍՄԲԱՏ ԴԱՐԲԵԱՆ

1901

491.99-8

Դ-23 ԲԱՐՈՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՆ ՊԵՏԲՐ

II. ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՆ պէտքը. —

Մարդիկ առանց իրարու չեն կրնար ապրիլ :

Լսած էք արդեօք Ռուսականի պատմութիւնը : Ռուսական նաւի մը մէջ ճամբորդութիւն կ'ընէր, երբ նաւը ընկղմեցաւ և ալիքները զինքը նետեցին անմարդաբնակ կղզի մը : Չորս կողմը անտառներ, կենդանիներ, դաշտեր ու ձորեր, բայց Ռուսական միամիտակ՝ կը նեղուէր, կը չարչարուէր սր մարդ չի գտնուիր իր քովը : Օր մը ծովին ալիքները ուրիշ մէկը նետեցին կղզիին ափը, խափշիկ մըն էր ան՝ Ուրբաթ անունով : Ռուսական չէր հասկնար խափշիկին լեզուն, ան ալ իրենը չէր հասկնար, բայց ինչ հոգ, Ռուսական այնքան ուրախ էր ընկեր մը ունենալուն համար որ պաշտպանեց խափշիկը, սիրեց զանի, ան ալ զինքը սիրեց, բարեկամ եղան :

Մեզմէ ոչ մէկը կրնայ առանձին ապրիլ : Թո՛ղ մարդ մը չատ փառաւոր տուն՝ պարտէզ ունենայ, թո՛ղ լաւ հագուստ՝ լաւ ուտելիք ունենայ, ինչ օգուտ երբ միանակ է. սիրտը կը նեղուի, պիտի չկրնայ համբերել, ընկեր պիտի փնտռէ : Ըսել է թէ մարդ ընկերական կեանքի պէտք ունի, մարդ պէտք է ուրիշ մարդերու հետ ապրի, աշխատի անոնց համար, ինչպէս անոնք ալ կ'աշխատին իրեն համար : Ուրեմն պէտք է իրարու հետ ընկերաբար ապրինք, իրարու բարեկամ ըլլանք, իրար նոր Դպրոց, Գ. Պրահ

սիրենք , մենք առանց իրարու չենք կրնար ապրիլ :

1. Առած. Մարդ պե՛սք է բոլոր արժույթը սիրե ուրիշ մարդիկը՝ իր ընկերները :

2. Առած. Եթե քան մը առնեն, պե՛սք է փոխարենը քան. — եթե ընկերական կեանքին օգուտ մը փայտեմ, պե՛սք է փոխադարձաբար օգտակար ըլլալ ընկերական կեանքին:

3. ԽՍՍԱՅՈՒԹԻՒՆ. — Պարտականութիւն դէպ ի մարդիկ. Բոլոր մարդիկ մէկտեղ կը կազմեն շատ մեծ ընտանիք մը : Ենթադրենք որ ընտանիքի մը մէջ վէճեր կան և շատերը իրար չեն սիրեր : Երբ տունէն մէկը հիւանդանոց , բոլոր վէճերը կը դադարեն և ամէն մարդ կուգայ հիւանդին քով և անոր խնամք կը տանի :

Անգամ մը երկու դրացի աղգեր իրարու հետ կռիւրին , մէկը միւսին յաղթեց և անոր քաղաքներն առաւ , յաղթողներուն կ'ըսէին Գերմանացի , յաղթուողներուն՝ Ֆրանսացի : Ֆրանսացի գիւղացի մը դաշտին մէջէն անցած ատեն , տեսաւ որ ճամբուն քովը Գերմանացի զինուոր մը ինկած է և «Աստուծոյ սիրուն» ինծի քիչ մը ջուր . . . » կը պոռայ : Գիւղացին անմիջապէս թշնամի զինուորին քովը վազեց : Զինուորը կարծեց թէ եկաւ զինքը սպաննելու , բայց ո՛րչափ զարմացաւ երբ տեսաւ որ գիւղացին իրեն խմելու ջուր բերաւ , իր վէրքը լուաց , թաշկինակովը կտակեց , յետոյ թեւը մտնելով իր ընկերներուն քովը տարաւ :

3. Առած. Ես մարդ եմ. ո՛չ մէկ մարդ ինծի հաւատ օտարական է :

3. ԽՍՍԱՅՈՒԹԻՒՆ. — Եղբայրական զգացում. — Առաւօտ մը Թունուզի ծովեզերքէն յուսահատ ազազակներ լսուեցան : Տեսնուեցաւ որ մարդ մը ծովուն մէջ լողաւ , որքան ըրած ժամանակ , ալիքները զայն առեր կը տանէին :

31584-42

Ծովը սաստիկ յուզուած էր և մեծ ալիքներ կային , խեղճ մարդը ալիքներուն վրայ կը բարձրանար ու անոնց ներքեւ կ'իջնէր , ո՛վ կը համարձակէր զանի ազատելու համար ծովը նետուիլ : Այդ մարդը օտարական էր , որ օր մ'առաջ եկած էր Թունուզ . մարդ չէր ճանչնար զինքը : Ծովեզերքը քաջ երիտասարդ մը կար , երկաթուղիի պաշտօնեայ , որ ըսաւ. «Ո՛վ կ'ըլլայ թող ըլլայ , հերիք է որ մարդ է , պէտք է ազատել » ու նետուեցաւ ծովուն մէջ՝ խեղդուողը ազատելու համար :

4. Առած. Պարիէշ մարդը ինչ քարիք որ ձեռքէն գայ կ'ընէ :

5. Առած. Տո՛ւք ամեն մարդու , ինչ որ պարտաւոր էք իրեն :

4. ԽՍՍԱՅՈՒԹԻՒՆ. — Յարաբերութիւններու մէջ ազնիւ ըլլալու է. — Դուք ունիք ընկերներ , բարեկամներ , ուրոնց հետ խօսակցելով ու խաղալով ուրախ կ'ըլլաք : Միշտ աշխատեցէք անոնց հետ անուշութեամբ վարուիլ , զուարթ ու ազնիւ ըլլալ : Զգոյշ եղէք որ ընաւ գէշ չխօսիք անոնց վրայ , ընաւ չծաղրէք զանոնք , ու երբ անոնք ներկայ չեն , գէշ խօսքեր չխօսիք անոնց վրայով :

Ամէն մարդ իր աղէկ ու գէշ կողմերն ունի : Ան որ միշտ ուրիշները կը ծաղրէ , շատ անգամ ինքը ամէնէն աւելի ծիծաղելի կողմեր ունի : Ես պզտի տղայ մը կը ճանչնայի որ սովորութիւն ըրած էր իր ընկերներէն աւելի մէկուն անուն մը դնել ու զանոնք ծաղրել : Մէկուն կ'ըսէր թէ դուն՝ խոճոռ ես , ուրիշի մը՝ քարկացոս ես , երրորդի մը՝ սախաւ ես , չորրորդի մը՝ զգեղ դեմք ունիս , վերջապէս ամենուն ալ մէկ մէկ բան կը կցէր :

Այնքան գէշցած էր այս պզտիկ տղին ընաւորութիւնը , որ նոյն իսկ իր ուսուցիչը կը ծաղրէր , շատ

14527-58

անգամ ընկերներուն առջև անոր խօսելու և շարժելու ձեւերը ընկելով , կապիկի մը պէս :

Այս տղին հայրն ու մայրը խրատեցին զինքը , ընկերները յանդիմանեցին , բայց մօտիկ չըրաւ : Գիշ քիչ ամէն մարդ իրմէ պաղեցաւ , ընկերները ա'լ չխօսեցան անոր հետ , մէկ հոգի չմնաց որ անոր բարեկամ ըլլայ : Այն ատեն շատ տխրեցաւ , զգլաց իր ըրածներուն , բայց անցած էր :

Տղայ մը իր ընկերներուն սիրելի ըլլալու և անոնց բարեկամութիւնը ձեռք բերելու համար պէտք է աշխուժանայ անոնց հետ և յարգէ զանոնք :

6. Առաժ. Անոնք որ ուրիշները կը ծաղրեն , աւելի զեշ ևս քան անոնք որ կը ծաղրուին :

5. ԽՍՍԱՅՑՈՒԹԻՒՆ. — Յարգանք՝ դէպի բնկերական հաս-
տատութիւններ. — Գիտէ՞ք որ թէ՛ քաղաքներու , թէ՛
գիւղերու մէջ մարդիկ կան որ գիշեր ցորեկ կը պտտին ,
կը հսկեն որ գողութիւն մը չըլլայ , որ մարդիկ իրա-
րու գէշութիւն մը չընեն , իսկ երբ մէկը գողութիւն
ընէ կամ մէկու մը վրաս մը հասցընէ , կը բռնեն այն
մարդը , կը տանին բանտը կը դնեն , կը պատժեն : Այդ
մարդիկներէն շատերը սուր մ'ուռին որ կապուած է ի-
րենց մէջքը , շատերը կը նստին մեծ շէնքի մը մէջ և
ո'վ որ երթայ իրենց բողոքէ , մօտիկ կ'ընեն :

Հապա այնպիսի վայրերի երկիրներ կան ուր ամէն
մարդ իր ուզածը կ'ընէ , ուրիշները կը կողոպտէ եւ
պաշտպանող մը չկայ : Մենք շատ ուրախ ըլլալու ենք
որ այն մարդիկ մեր երկիրը կը պաշտպանեն , ուրեմն
պէտք է յարգենք զանոնք , պէտք է պատիւ ընենք
անոնց , որովհետեւ անոնք կը պաշտպանեն մեզ :

7. Առաժ. Երբ ծառ մը միւս միւսակի ե , հովը կը փչէ
եւ կը քափէ անոր տերեւները , այսպէս ալ երբ մարդ

միւսիկակի ե եւ պաշտպան չունի , կը վնասուի :

8. Առաժ. Պէտք է աշխատիմք ու մեր ձեռքէն եկածը
ընենք ուրիշներուն օգնելու համար :

6. ԽՍՍԱՅՑՈՒԹԻՒՆ. — Բարեգործութիւնը. — Տիկին մը
ճամբուն վրայ հանդիպեցաւ պղտիկ՝ կայտառ տղի մը ,
որ ձեռքը իրեն երկնցուց բան մ'ուզելու համար : Բարի
տիկինը անոր ձեռքը դրաւ տասը փարանոց մը , յետոյ
ըսաւ , « Տղա՛ս , դուն առողջ ես ու չեմ կարծեր որ
ծոյլ ըլլաս , քեզի համար ամօթ է որ փողոցները կե-
ցած՝ ուրիշներուն ձեռք երկնցընես , եկո՛ւր ինծի հետ
մեր տունը , հոն մեր սպասուհիին կ'օգնես , փայտ կը
բերես , գետինը կը մաքրես ու ես ամէն օր քեզի ստակ
կուտամ : Այսպէս , փոխանակ մութալու , քու աշխատու-
թեամբ կը վաստակիս ու առած ստակդ կը տանիս մօրդ » :
Տղան շատ ուրախ եղաւ : Բարի կինը չփողուց որ անի
մութացկան ըլլայ և տղան աշխատելով մարդ եղաւ :

9. Առաժ. Աւելի աղէկ է որչափ պէտք է այնչափ
սալ , քան թէ շատ սալ :

7. ԽՍՍԱՅՑՈՒԹԻՒՆ. — Ընկերական կեանքի ուրախու-
թիւնը. — Մարդ այնքան շատ բարեկամներ կը գտնէ ,
որչափ աւելի շատ ընկերներու մէջ ապրի , շատերու
հետ յարաբերութիւն ընէ . ասոր « ընկերական կեանք »
կ'ըսեն : Ընկերական կեանքը մարդուս շատ ուրախու-
թիւններ կը պատճառէ , մարդ բարեկամներ կը շահի ,
որոնց կը պատմէ իր ցաւերը և ուրախութիւնները :

Ես պզտիկ ատենս ընկերակից մ'ուռնէի Սեդրաք ա-
նունով : Այս տղան միշտ կ'ուզէր առանձին մնալ , ըն-
կերներու հետ չէր ուզէր տեսնուիլ : Իր հայրը ուզեց
անոր այս գէշ բնավորութիւնը ուղղել , ուստի ծառայի

մը հետ մէկտեղ զանի զրկեց իր մեծ ազարակը : Հոն Սեդրաք առանձին մնաց . միամիտակ կը ստըմէր ծառերու տակ , գետին եզերքը կը կարգար , կը գրէր , ու մինակ ճաշի ժամանակ ծառային երեսը կը տեսներ :

Սեդրաք նախ շատ ուրախ եղաւ այս առանձին կեանքէն , գետէն ձուկ որսալու հաճար կեռ և ուռկան շինեց ու կը զբաղէր : Բայց շատ չանցած՝ սկսաւ ամէն բանէ ձանձրանալ , ու տունը , քաղաքը , ընկերները միտքը ինկան :

Սեդրաք ուղեց իր ընկերներուն համակ գրել , բայց այնքան հպարտ էր որ միտքը փոխեց նորէն : Հիմա ի՞նչ ընելու էր , միամիտակ՝ ծառերն ալ , գետակն ալ , դաշտերն ալ իր աչքէն ինկան . սկսաւ տրտմիլ . չէ՛ , ա՛լ անտանելի էր այս միմտակութիւնը : Սեդրաք սկսաւ սաստիկ կարօտանալ տունը , ընկերները :

Վերջապէս ելաւ համակ մը գրեց հօրը և խնդրեց որ զինքը ետ կանչէ :

Հայրը հասկցաւ որ տղան զղջացած է , ետ բերաւ զայն : Սեդրաքին սիրտը շատ հանգստացաւ և սկսաւ ուրախանալ իր ընկերներուն մէջ : Այն ատեն հասկցաւ թէ առանձին ապրիլը ի՞նչ գէշ բան է եզեր , և ընկերութեան մէջ ապրիլ ո՛րչափ աղէկ :

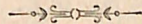
10. Առած. Երբ մարդիկ հողը չըշակեն , անոր վրայ փուշերու անպիսան խոտեր միմակ կը բուսնին . այսպէս ալ երբ մարդ միս միմակ ապրի , իր զգացումները չեն մշակուիր եւ եսասեռ ու ծոյղ կ'ըլլայ :

11. Առած. Չար քաներեն միշտ հեռացե՛ք , քարի քաները սիրեցե՛ք :

Տ. ԽՍԱՎՅՈՒԹԻՒՆ . — Ընկերակամարիւնը բարոյակաճացուցիչ է . — Երբ տղայ մը յանցանք մը գործէ , անմիջապէս չորս կողմը կը նայի թէ մէկը զինքը տեսա՞ւ :

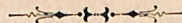
թէ ոչ : Ըսել է թէ ընկերները մեզ կը զգուշացնեն գէշ բան մ'ընելէ : Ըսել է թէ մենք , երբ իրարու հետ ապրինք , կը ջանանք որ մէկը գեշութիւն մը չտեսնէ մեր վրայ :

Երբ ուսուցիչը ձեզմէ մէկը գո՛լէ գասարանին մէջ և ուրիշներուն իբրեւ օրինակ ցուցնէ , որչափ ուրախ կ'ըլլայ անի և անկէ ետքը որչափ կ'աշխատի որ նորէն այդ գովեստին արժանանայ : Դպրոցին այս դրասեղաններուն վրայ է որ դուք ամէնէն առաջ կը մտածէք աղէկ ըլլալ , լաւ աշխատիլ ընկերներու օգնել , կը խորհիք որ գէշ բան մը չընէք , որ չըլլայ թէ ձեր ընկերները ձեզի՝ գէշ աղայ է , բռն : Այսպէս է աշխարհի մէջ ալ : Երբ մեծնաք , մարդ ըլլաք , պիտի ուղէք միշտ աղէկութիւն ընել , միշտ օգտակար ըլլալ , որ մարդիկ ձեզի համար « աղէկ է » բռն , ձեզ գովեն սիրեն : Ուրեմն ընկերներու մէջ ապրիլ , ընկերական կեանք ունենալ մարդը բարի կ'ընէ , ուրիշ խօսքով՝ մարդը սլարկեշտ ու բարոյական կ'ընէ :

ԱՄՓՈՓՈՒՄ ԵՐՐՈՐԴ ԱՄՍՈՒՄՆ

Յայտնի է որ բոլոր մարդիկ իրարու համար կ'աշխատին , իրարու օգտակար կ'ըլլան , ասոր համար մեր պարտքն է որ սիրենք բոլոր մարդիկը և մեր ձեռքն եկածը ընենք անոնց օգտակար ըլլալու համար՝ պէտք է աշխատինք անուշ ու ազնիւ բնաւորութիւն ունենալու : Պէտք է սիրենք մեր ընկերները և ամենեւին չծիծալինք անոնց սխալներուն վրայ , չծաղրենք զանոնք : Պէտք է յարգենք այն մարդիկը որ մեր կեանքի ազատութեան համար կը հսկեն : Ազբասներուն համար բարեհալ ըլլալու է եւ անոնց տրվեցընելու է որ աշխատին : Ընկերական կեանքը մեզի շատ բարիքներ կուտայ , պէտք է սիրենք զայն և աշխատինք ուրիշին օգտակար ըլլալու :

ԲԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

1. ԳԱՍ. — ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՔՈՒՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

1. Ընդհ. Քուեարկութեան վրայ խօսեցանք նախորդ դասի մը մէջ (Բ. Պրակ, էջ 10) : Այդ գործողութիւնը կատարելու համար, քուեքդքեր կը զրկուին թաղեցիներէն, որոնք իրենց յարմար դատած անձներուն անունը գրելով՝ անձամբ կը տանին կամ նամակով կը զրկեն եւ կեղեցի :

Ուսուցիչը այս գործողութիւնը տղոց աւելի ազդէլ հասկցնելու առիթ մը կը փնտռէր, եւ ահա այդ առիթը ինքնաբերաբար ներկայացաւ :

2. Օր մը զպրոցին տղաքը իրարանցումի մէջ էին : Որոշուած էր նոյն օրը պտոյտի ելլել, բայց տղաքը չէին կրնար համաձայնիլ թէ ո՛ւր երթալու էին՝ աւելի լաւ գուարճանալու համար : Մէկը՝ այս ինչ տեղը երթանք, կ'ըսէր, միւսը՝ այն ինչ տեղը :

«Ի՞նչպէս ընելու ենք, Պ. Դատարարակ, համաձայնութեամբ տեղ մը ընտրելու համար :

— Շատ պարզ է, տղաքս, ըսաւ դատարարակը : Քուեարկութիւնը բոլորէր. ամէնքդ ալ մանր թղթերու վրայ գրեցէք ձեր ուզած տեղին անունը : Մեծ մասը ո՛ր տեղ որ գրած ըլլայ, հոն կ'երթաք :

Տղաքը ասով ալ տրոնջելու պատճառ հռնեցան. բայց նաև սորվեցան թէ ի՞նչ է քուեարկելը :

1. Ի՞նչպէս կ'ըլլայ քուեարկութիւնը : 2. — Ուսուցիչը ի՞նչպէս բացատրեց քուեարկելու եղանակը : (Պատմեցէք զպրոցին մէջ պատահածը) :

2. ԳԱՍ. — ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

1. Նախարարութիւններ. — Բ. Պրակ, Դաս 4ին մէջ ըսինք թէ պետութեան գործերը վարող պաշտօնատարներէ կը կազմուի կառավարութիւնը : Այդ պաշտօնատարները կ'ընտրէ Վեհ. Կայսրը : Անոր իրաւունքով կը սնօրինուին պետութեան ամէն գործերը, եւ այդ պաշտօնատարներուն հրամանները յարգելու պարտաւոր է ամէն մարդ :

2. Այդ նախարարութիւններն են .

1. Մեծ Եպարքոս	(Սահարալ)
2. Կրօնապետ	(Շէյխ իւլ իսլամ)
3. Դատական Գործերու Նախարար	(Ասլիյէ Նազըր)
4. Պատերազմական Նախարար	(Հարպիյէ Նազըր)
5. Ծովային Նախարար	(Պահրիյէ Նազըր)
6. Պետական Խորհուրդ	(Շուրաի Տեօվլէթ)
7. Ներքին Գործերու Նախարար	(Տախիիյէ Նազըր)
8. Կտակներու	» (Էվլաֆ »)
9. Արտաքին	» (Խարիհիյէ »)
10. Ելմուական	» (Մալիյէ »)
11. Կրթական	» (Մէարիֆ »)
12. Առևտրական եւ հանրօգուտ շինութեանց Նախարար	(Թիմարէթ վէ Նաֆա'ա Նազըր)
13. Անտառներու, հանքերու եւ երկրագործութեան Նախարար	(Օրման, մասէն վէ զըրապ Նազըր)

3. Գլխաւոր նախարարները (վիսիւլա) գումարուելով՝ կը կազմեն Նախարարներու Խորհուրդը (Մեհնիսի խասար վիսիւլա) որ կը սնօրինէ Պետութեան կարեւոր գործերը :

1. Որոցմէ՞ կը կազմուի կառավարութիւնը. — Ո՞վ կ'ընտրէ նախարարները. — 2. Որո՞նք են գլխաւոր նախարարները. — 3. Որոցմէ՞ կը կազմուի նախարարներու Խորհուրդը, եւ ի՞նչ տեսակ գործեր կը տնօրինէ :

3. ԳԱՍ. — ՎԵՐԱՏԵՆՉՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եւ երկրորդական Նախարարութիւններ

1. Վերահսկութիւններ. — Այս գլխաւոր նախարարութիւններէն զատ, կան ալլեայլ վերատեսչութիւններ և պաշտօնատարներ ալ.

1. Թնդանձարանի վերատեսչութիւն (Թօքնանէ Միւշիւրի)
2. Թղթատարական » (Փօքթա վէ Թէլէկրամ)
3. Տուրքերու » (Վէրլի Էմանէթի)
4. Մարտային » (Րուսումաք »)
5. Մարդահամարի » (Նուժու Իսարէի)
6. Կալուածներու » (Էմէսաք »)
7. Խորհրդական Մեծ-Եպարքոսի (Միւսթէարք Սասր ալի)
8. Տպագրական Տեսչութիւն (Մարպուտ Իսարէի)
9. Կայս. Անճն. Գանձին Նախարար. (Խաղիմէի Սասսա)
10. Կրօնական Գործերու » (Մէլանիպ Միւսիւրիլէի)
11. Ոստիկանական Նախարարութիւն (Չապիլլէ Նազար)
12. Փողերանոցի վերատեսչութիւն (Չարպիլլէ »)
13. Նաւահանգստի » (Լիւսան Իսարէի)
14. Կայս. Դիտարան (Րասաքնանէ)
15. Հնուածիւններու Թանգարան (Միւլէնանէ)

1. Երկրորդական Վերահսկութիւններ ունեն ևն: (Բացառել Թէլէկրամ գործեր կը անօրինակ անոնք) :

4. ԳԱՍ. — ՕՐԷՆԲԸ

1. Օրէնք. — Երբ ձեռն ծնողքը այս ինչ բանը ընել կը հրամայեն կամ կ'արգիլեն ձեռք չեղեր անոնց վիշտ պատճառել, և կը հնազանդիք :

2. Այսպէս է նաեւ երկրի մը Ժողովուրդին համար : Բարի քաղաքացիին ա'ն է որ կը հնազանդի Օրէնքին և հաւատարմութեամբ կը կատարէ զայն :

3. Օրէնքները մեր ամէնուն օգտին համար դրուած են և մեծ յանցանք է անոնց դէմ գործել :

4. Ջաղացական մը որդին, Սարգիս, տասնը հինգ տարեկան տղայ մ'էր. չար չէր, բայց մէկ պակասութիւն մը ունէր որ իր ծնողներուն շատ դժուար կուգար. — անհնազանդ էր և կարելի չէր եղած զայն ուղղել ո'չ յանդիմանութեամբ, ո'չ պատիժով :

Գարոցին մէջ ալ նոյնն էր. Սարգիս ինչպէս ծնողքին՝ այնպէս ալ վարժապետին խօսքը մոխի չէր ընէր և շատ անգամներ ասոր համար պատժուեցաւ :

Երբ մեծցաւ ու մարդ եղաւ, այն ատեն էր որ հասկցաւ Թէ պէտք է Օրէնքներուն հնազանդիլ :

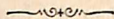
Շատ անգամ, պաշտօնական լրագիրներու մէջ կամ պատերուն վրայ Ժողովուրդին օգտակար բաներ կը ծանուցանէր Թաղապետութիւնը : Սարգիս փոյժ չէր ընէր անոնք կարդալու, սորվելու, գործադրելու : Աս անհոգութեան զո՞ տուաւ իր շունը՝ Թօմպիլը : Հրաման եղած էր որ շուն ունեցողները փողոց հրանեն, վասնզի գեղին մօտերը կատաղած շուն մը անանուէր է որ գեղին շուները խածնէր վիրաւորէր է :

Սարգիս իր Թօմպիլը փողոց հանած էր, մէկ մ'ալ խեղճ կենդանին արիւնծամախ տուն դարձաւ :

Այն ատեն միայն հասկցաւ Սարգիս Թէ պէտք է հրամաններուն հնազանդիլ. բայց բանը բանէն անցած էր : Հարկ եղաւ սպաննել Թօմպիլը, որպէսզի ուրիշ շուններու ալ չտայ իր հիւանդութիւնը :

1. Ի՞նչ քնել պատահէ ձեռն ծնողին. — 2. Բարի քաղաքացի ի՞նչ կ'ընէ. — 3. Ինչո՞ւ հնազանդելու ենք օրէնքին. — 4. Պատեցէ՛ք Սարգիսին և իր Շան պատմութիւնը :

ՀԱՅ-ԵՒԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

1. ԴԱՍ. — Հ Ո Գ Ե Գ Ա Լ Ո Ւ Ս Տ

II. Հոգեգալուս. — 1. — Յարութիւնն քառսուն օր ետք, երբ Քրիստոս Երկինք համբարձաւ, արդէն խոտոացած էր Ս. Հոգին առաքեալներուն զրկել որ զանոնք լուսաւորէ ու հրահանգէ: 2. — Մասնիչ Յուդային տեղ, Մատթիան առաքեալ շնորուեցաւ: 3. — Երբ յիսուներորդ (Պենտեկոստե) օրը, Համբարձումէն 10 օր ետք, ժողովուած էին վերնատան մէջ, սաստիկ շարժում մ'եղաւ, և Ս. Հոգին հրեղէն լեզուներով իջաւ առաքեալներուն վրայ: Առաքեալները Ս. Հոգին ընդունելով՝ սկսան զանազան լեզուներ խօսիլ:

4. — Թագէոս առաքեալ այս միջոցին գնաց Հայերուն մէջ, Տիրոջ խոտոման համեմատ, և սկսաւ քարոզել: Հաւատացեալներն առաջին անգամ Անտիոքի մէջ քրիստոնեայ ըսուեցան:

5. — Այս տօնին կ'երգուի «Առաքելոյ Աղանոյ» շաբաղանը, ու կը կարդացուի Ներոէս Կամբոնացիին գրած մէկ սքանչելի ճառը:

2. Առաքեալներուն գործեր. 1. — Մատթէոս ու Յովհաննէս առաքեալներն ու աշակերտներէն Մարկոսն ու Դուկասը գրի առին Յիսուսի Քրիստոսի կեանքն ու աստուածային պատուէրները՝ չորս Աւետարանի մէջ:

Առաքեալները Ս. Հոգիին ներշնչութիւնով սահմանեցին որ Քրիստոնեաները չարաթ օրուան տեղ կ'իրազեկեն սուրբ պահին իբրեւ յիշատակ Յիսուսի Յարութեան և Ս. Հոգիին վերնատուն իջնելուն:

2. — Առաքեալները Քրիստոսէն սորվելով եկեղեցիին խորհուրդներն ու արարողութիւնները՝ աւանդեցին իրենց յաջորդներուն, և զրուեցան աշխարհիս զանազան ազգերուն մէջ, տարածելու Քրիստոսի Ս. Աւետարանը: 3. — Յովհաննէսէն զատ, առաքեալներն ամէնքն ալ Յիսուսի անունին համար նահատակուելով մեռան:

Քրիստոս ի՞նչ խոսացաւ. — Յուդայի տեղ ո՞վ ընտրուեցաւ. — Առաքեալներն երբ Ս. Հոգին ընդունեցին ի՞նչ ընել սկսան. — Ո՞վ է Հայոց առաքեալը. — Այս տօնին ի՞նչ կ'երգուի. — Որո՞նք գրի առին Յիսուսին կեանքը. — Առաքեալները եկեղեցիին խորհուրդներն ուրկէ՞ս սորվեցան. — Առաքեալներն որո՞ւ անունով մեռան:

2. ԴԱՍ. — ՎԵՐԱՓՈՆՈՒՄ

3. Տիրամօր մահը. — 1. Յիսուս խաչին վրայէն պատուիրեց Յովհաննէս առաքեալին որ իր մօրը խնամք տանի: Այն օրէն ետքը, մինչև 16 տարի շարունակ, Մարիամ Աստուածամայրը Յովհաննէսին քով կեցաւ:

2. Երբ Ս. Կոյսը մեռաւ, առաքեալները թաղեցին զինքը Գեթսեմանի ձորը, ուր Յուդա զինուորներուն ձեռքը մատնած էր Յիսուսը: Աստուածածնի մահուան ատեն, Բարթոլոմէոս առաքեալը ներկայ չէր:

3. Երբ Բարթոլոմէոս երուսաղէմ եկաւ ու խնայաւ Տիրամօր մահը, չատ տրամեցաւ, եւ ուղեց տեսնել անոր գերեզմանը: Առաքեալները Գեթսեմանի պարտէզը տարին զինքը, բայց ո՞րքան զարմացան երբ գերեզմանը բացին ու պարապ գտան, ինչու որ Յիսուս հրեշտակներու ձեռքով իր մօր մարմինը երկինք տարեր էր, այսինքն «վերափոխեր» էր:

4. Բարթոլոմէոս չատ կը ցաւէր որ Տիրամայրը չը կրցաւ տեսնել: Միւս առաքեալները զինք մխիթարե-

լու համար, Աստուածածնի պատկերը ընծայեցին անոր : Բարթոլոմէոս առաքեալը վանք մը շինեց և այս պատկերը հոն դրաւ :

5. Վերափոխումի տօնը հանդիսաւոր կը կատարուի Հայ եկեղեցիներուն մէջ և Աստուածածնէն կը խնդրենք որ բարեխօս ըլլայ իր որդի Յիսուս Քրիստոսին . ասոր համար կ'երգենք .

« Փառաւորեալ եւ օրհնեալ միշտ սուրբ կոյս Աստուածածին Մարիամ, մայր Քրիստոսի, մատո՛ զաղաջանս մեր որդւոյ քո եւ Աստուծոյ մերոյ » :

Աստուածածնի շարականն է « Անկանխիւք առաջի քո Աստուածածին , » եւայլն :

6. Վերափոխման տօնին, խաղող կ'օրհնուի եկեղեցիին մէջ :

Տիրամայր որո՞ւ եմք մնաց մինչեւ իր մանր . — Ո՞ւր քաղուցաւ . — Բարբոյլիմէոս՝ երբ Երուսաղէմ եկաւ , ի՞նչ քաւ . — Առաքեալներ ի՞նչ տուին անոր . — Ի՞նչ կը խնդրենք Աստուածածինէն : — Ո՞ւր է Ս. Կոյսին շարականը . — Խաղողը ե՞րբ կ'օրհնուի :

3. ԳԱՍ. — Ս. ԱՐԳԱՐ

4. Ս. Արգարի հիւանդութիւնը. — 1. Արգար հիւանդութիւն մը ունեցաւ որ եօթը տարի տեւեց և ամէն դեղ գործածեմք՝ բայց չէր առողջացեր : Արգար լսեց որ Հրէաստանի մէջ Յիսուս ամէն հիւանդութիւն կը բժշկէ առանց դեղի : Նամակ գրեց Յիսուսին որ գայ և զինքն ալ բժշկէ : Ահա այդ նամակը .

2. « Լսեցի որ դուն առանց դեղի կը բժշկես հիւանդները , կոյրերուն աչքը կը բանաս , կաղերը կը քալեցնես , բարոյները կը բժշկես , սատանաները կը հալա-

ծես , երկար ատեն հիւանդ եղողներն ալ կ'աղէկեցնես ու մինչեւ անգամ մեռելները կ'ողջեցնես : Աս բաները լսելով՝ ինքնիրենս ըսի որ երկինքէն իջած Աստուած ես դուն և կամ Աստուծոյ որդին ես : Կ'աղաչեմ, երբ'ը հոս եկուր , իս բժշկէ : Նոյնպէս լսեցի որ Հրէաները քեզ կը նեղեն . ես պզտիկ կալուած մ'ունիմ , իմ քով եկուր , երկուքիս ալ կը բաւէ իմ ունեցածս և հոս մարդ չի նեղեր քեզ : »

3. Արգար աս նամակը յատուկ մարդոց ձեռքով ղըրկեց և անոնց պատուիրեց ու ըսաւ . « Եթէ Յիսուս ձեզի հետ չկրնայ գալ , անոր պատկերը քաշեցէք ինծի բերէք . » ու իր հրաւիրակներուն հետ նկարիչ մ'ալ ղրկեց :

Ի՞նչպէս մարդ էր Արգար : — Ասկէ քանի՞ տարի առաջ կ'ապրէր : — Ի՞նչ գրեց Յիսուսին : — Հրաւիրակներուն ի՞նչ պատուիրեց :

4. ԳԱՍ. — ԳԱՍՏԱՌԱԿԸ

5. Յիսուսի պատասխանը. — 1. Հրաւիրակները նամակը Յիսուսին տարին : Ան չկրցաւ գալ և սա պատասխանը գրեց Արգարին .

« Երանի՛ անոր որ զիս չէ տեսեր՝ բայց կը հաւատայ ինծի : Կը գրես որ քու քով գամ : Ձեմ կրնար , ինչու որ ես հանդիստ ապրելու համար չեմ եկած՝ այլ չարաչարութեամբ , խաչուելու : Երբ աս գործերս լինեցնեմ , Հայր Աստուծոյ քով սլտի երթամ : Բայց իմ համբարձումէս վերջը , աշակերտներէս մէկը կը ղրկեմ որ գայ քեզ բժշկէ և քու ժողովուրդիդ ալ կեսնք պարգեւէ : »

2. Պատուիրակներուն հետ գացող նկարիչը երբ տեսաւ որ Յիսուս չի գար, սկսաւ անոր պատկերը գծագրել , բայց չէր կրնար : Յիսուս իր մօտը կանչեց նկարիչը , կտոր մը ձեռնակ կտաւ առաւ , իր երեսին մօտեցուց և

ահա նոյն կտաւին վրայ նկարուեցաւ իր պատկերը : Յիսուս այդ պատկերը տուաւ նկարիչին որ Աբգարին տանի :

Աս պատկերն է ահա դաստառակ կամ անձեռագործ պատկեր ըսուածը :

Հրաւիրակներ ո՞ր գացին . — Յիսուս ի՞նչ պատասխան տուաւ Աբգարի նամակին . — Պատկերէ բէ ի՞նչպէս նկարուեցաւ Յիսուսի պատկերը՝ մահուր կտաւին վրայ :

5. ԴԱՍ. — ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՐՁԸ

6. Թաղէոս Հայերուն առաջին խօսաւորիչը. — 1. Հայերը 2492 տարի քուրմերու և կուռքերու աղդեցուած թեան տակ մնացին մինչև որ, Քրիստոսի Համբարձումէն ետքը, Թաղէոս առաքեալ Հայերուն մէջ եկաւ, Քրիստոսի 34 թուականին, և քրիստոնէութիւնը քարոզեց :

2. — Երբ Թաղէոս մտաւ Աբգարի ապարանքը, Աբգար երեսի վրայ ինկաւ, երկրպագութիւն ըրաւ : Թաղէոս քրիստոնէայ ըրաւ Աբգարն ալ և իր քաղաքացիներն ալ : Ձեռքը դրաւ Աբգարին գլխուն և բժշկեց, նոյնպէս շատ մը հիւանդներ : Ասոր վրայ շատեր Քրիստոսի հաւատացին և մկրտուեցան : Թաղէոս ուրիշ տեղեր ալ պիտի երթար քարոզելու, ուստի թագ չինող Աղգէ անուն անձը եպիսկոպոս ձեռնադրեց և անցաւ զնայ Ս. Աբգարի քեռորդի Սանատրուկին քով, և ան ալ իր մարդերովը քրիստոնէայ ըրաւ մկրտեց : Նոյնպէս և Սանատրուկին աղջիկը՝ Սանդուխտը :

3. — Սանատրուկ Աբգարի մահէն վերջը նորէն կուսպաշտ եղաւ և սկսաւ նահատակել քրիստոնէաները : Սանդուխտին ալ ըսաւ որ ուրանայ նոր կրօնքը, բայց ան չհնազանդեցաւ, ըսելով « Ես կուռք չեմ պաշտեր . կը

մեռնիմ՝ բայց կուռք չեմ պաշտեր » : Հայրը իր աղջիկն ալ, Թաղէոս առաքեալն ալ նահատակել տուաւ :

Այսպէս՝ թէ՛ ուսուցիչը (Թաղէոսը) և թէ՛ աշակերտուհին (Սանդուխտ կոյսը) յօժարեցան մեռնիլ՝ քան թէ կուռքերուն երկրպագել :

Հայերը Քրիստոսէն առաջ քանի՞ տարի կուսպաշտ մնացին : Համբարձումէն ետք ո՞վ եկաւ Հայերուն քով : — Ի՞նչ ըրաւ Թաղէոս Հայերուն մէջ : Ո՞վ էր Աղգէ և ի՞նչ եղաւ : Ո՞վ էր Սանատրուկ. իսկ Սանդուխտ : — Սանատրուկ ի՞նչ ըրաւ Աբգարի մահէն ետք : Ի՞նչ հրաման տուաւ Սանդուխտին : Ա՞ն ի՞նչ ըրաւ : Ի՞նչ վախճան ունեցան Սանդուխտ ու Թաղէոս :

6. ԴԱՍ. — Ս. ԲԱՐԹՈՂԻՄԵՈՍ

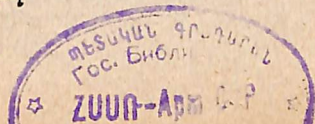
1. Առաջին խօսաւորիչներ . — Թաղէոսի մահէն վերջը, Յիսուսի առաքեալներէն Բարթուղիմէոսն ալ եկաւ Հայերուն մէջ և քարոզեց քրիստոնէութիւնը : Իր հետը բերաւ Ս. Կոյս Մարիամին պատկերը (20 Դաս, 40 հատուած, էջ 13-14). Տիգրիս գետին եզերքը վանք մը շինեց՝ Աստուածածին անուամբ՝ և այն պատկերը հոն դրաւ :

2. Ս. Թաղէոս և Բարթուղիմէոս առաջին անգամ եկան մեր կողմերը քրիստոնէութիւնը քարոզելու և Հայերը լուսաւորելու : Ասոր համար զանազան կ'անուանենք առաջին (նախկին) լուսաւորիչներ :

3. Անոնք մեզի գեղեցիկ օրինակ տուած են Քրիստոսի սիրուն ու անձնուիրութեան համար, մենք ալ ամէն տարի անոնց անունը կը յիշենք եկեղեցիին մէջ և կը ածենք : Նոյն օրը կ'երգենք սա շարականները .

« Հայրատունկ այգոյն հրեղին պարիսպք եւ բարձր աշտարակք, ոսկեղեն բաժակ եւ միր մատոռակք մեքազնեայց, հա՛րք հոգեւորք, Բարբոռյիմէոս եւ Թաղէոս, բարեխօս յերուք առ տեր վասն անձանց մերոց » :

Նոր Դպրոց, Գ. Պրակ

Թագաւոր երկնաւոր, Զեկեղեցի քո անշարժ պահեա՛ եւ,
գերկերպագոս անուանըդ քոսմ Պանեա՛ ի խաղաղութեան:

Թաղեաւն ետք ո՞վ եկաւ մեր մէջ, հետք ի՞նչ բերաւ, ո՞ր դաւ
Ս. Կոյսին պատկեր: — Ի՞նչ ըսել է *Լուսաւորիչ*: — Ինչո՞ւ Թաղեաւ
եւ Բարբաղիստ «նախկին լուսաւորիչ» կ'ըսուին: — Ի՞նչ կ'ընենք
անոնց յիշատակին համար: — Ի՞նչ շարական կ'երգենք Թաղեաւի եւ
Բարբաղիստի տօնին օրը:

7. ԳԱՍ

ՀԱՅՈՑ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԳԱՐՁԸ, Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

1. Հայոց բոլորական դարձն եղաւ 311ին Ս. Գրի-
գոր Լուսաւորչի ձեռքով որ Անակին տղան էր: Ս.
Գրիգոր եւթազ անուն մէկու մը ձեռքով Կեսարիա տար-
ուելով՝ հոն ուսում սորվեցաւ:

2. Ս. Գրիգորի չարչարանքը. — Տրդատ Հռոմի մէջ
հեթանոսական զաղափարներով մեծցած եւ քրիստոնէ-
ութեան ոխերիմ թշնամի էր: Երբ Հռոմէն եկաւ
հիմակուան Երզնկա քաղաքը, խմանալով որ Ս. Գրի-
գոր քրիստոնեայ է, ուղեց զայն տանջանքներով ստի-
պել որ քրիստոնէութիւնը թողու: Անահիտին զո՞հ մա-
տուցած ատեն, Տրդատ հրամայեց Գրիգորին որ ինքն
ալ նոյն չաստուածուհիին ծագկէ պսակ նուիրէ:

3. Խոր վիրաւ պահելը. — Երբ Գրիգոր յանձն չա-
ռաւ, Տրդատ երկարօրէն հարցութիւններ էր քննադա-
նելով զանազան ու անտանելի տանջանքներով ուղեց անոր
հաստատամտութիւնը խախտել, բայց անկարելի ըլլա-
լով՝ Տրդատ հրամայեց որ գոյք մը նետեն: Այնուհետեւ
բոլոր քրիստոնեաներու դէմ սաստիկ հալածանք հանեց:

Հայեր ամբողջովին ե՞րբ քրիստոնեայ եղան: — Ո՞վ էր Տրդատ:
— Ո՞ր կ'ապրէր: — Ո՞ր եկաւ Գրիգորին հետ: — Ի՞նչ է Անահիտ:
Ո՞ր կը գտնուէր: — Ի՞նչ քաղ Տրդատ: — Իսկ Գրիգոր: — Ի՞նչ հրա-
մայեց Տրդատ: — Ի՞նչ ըսել է խոր վիրաւ:

8. ԳԱՍ. ԱՄՓՈՓՈՒՄ Գ. ԱՄՍՈՒԱՆ

Հոգեգալուստ. — Յարութեանէն 50 օր ետքը, առաք-
եալները վերնատուն հաւաքուած էին: Ս. Հոգին իջաւ
անոնց վրայ եւ սկսան զանազան լեզուներ խօսիլ: Թա-
ղէոս Հայերուն մէջ եկաւ եւ քարոզեց: Մատթէոս,
Յովհաննէս, Մարկոս եւ Դուկաս գրեցին չորս աւետա-
րանները: Առաքեալները որոշեցին կիրակի օրը սուրբ
պահել եւ ոչ թէ շաբաթ: Ետքը ցրուեցան ամէն կողմ
եւ տարածեցին քրիստոնէութիւնը:

Վերափոխում: — Տիրամայրը մեռնելուն, աշակերտ-
ները զինք թաղեցին: Հրեշտակներ անոր մարմինը եր-
կինք վերափոխեցին: Բարթոլղիմէոս Ս. Կոյսին պատ-
կերը առաւ իբր ընծայ: Վերափոխումը կը տօնէ մեր
եկեղեցին եւ խաղող կ'օրհնէ նոյն օրը:

Ս. Արգաւ, լսելով Յիսուսի անունը, անոր նամակ
ղրեց եւ յատուկ դեսպաններով հրաւիրեց որ գայ իր մօտ:

Պատահաւ. — Յիսուս պատասխան գրեց թէ չի
կրնար գալ: Իր պատկերը կտաւ իր վրայ առնելով՝ նը-
կարչին հետ զրկեց Արգաւին:

Առաջին դարձ. — Հայերը 24 դար կռաւաղաւ էին:
Թաղէոս եկաւ քրիստոնեայ ըրաւ զիրենք, Աղղէն եւ
պիսկոպոս ձեռնադրեց: Սանատրուկ ուրացաւ քրիս-
տոնէութիւնը եւ նահատակեց շատ մարդիկ՝ նոյն իսկ իր
աղջիկն ու Ս. Թաղէոսը:

Ս. Բարբաղիստը Թաղէոսէն ետքը եկաւ հայերուն
մէջ քարոզեց: Ասոր համար երկուքը կը կոչուին մեր
Առաջին Լուսաւորիչները:

Հայերուն ամբողջական դարձը եղաւ Գրիգոր Լուսա-
ւորիչին ձեռքով: Տրդատ կռաւաղաւ էր, Անահիտին զո՞հ
կ'ընծայէր: Գրիգոր մերժեց Անահիտը պաշտել, ասոր
համար Տրդատ չարչարել ու խոր վիրաւը ձգել տուաւ
Ս. Գրիգորը:

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1. ԴԱՍ. — Կ. ՊՈԼՍՈՅ ԹԱԳԵՐԸ (Շար.)

1. ԳՈՒՄ-ԳԱՓՈՒ. — Պոլսոյ հարաւակողմը Մարմարայի եղերքն է Գոմ-Գափու: Աս թաղին մէջ կը բնակին Թուրքեր, Հայեր, Յոյներ:

Հոս է Մայր եկեղեցին, Պատրիարքարանը և Երուսաղէմաւուն, ինչպէս և Պէդճեան Մայր վարժարանը:

Բուն Գոմ-Գափուէն զատ, կայ Գոմ-Գափուի Գուրսի թաղը, ուր ունին Ս. Յարութիւն եկեղեցին:

2. ԿԵՏԻԼՎԱՐԱ. — Անոր վերի կողմը, բլուրին վրայ է Կէտիլ-Փաշա թաղը, ուր Ս. Յովհաննէս Աւետարանիչ եկեղեցին և Ս. Մարգարէան վարժարանը:

3. ԼԱՆԿԱ. — Հարաւակողմն է և երկու դուռ ունի. Տալուտ-Փաշա և Եէնի-Գափու:

4. ԵԷՆԻ-ԳԱՓՈՒ. — Նոյնպէս Մարմարայի եղերքն է: Հոս ունին Ս. Թադէոս և Բարթոլոմէոս Առաքեալներու անուանով եկեղեցին, և վարժարանը:

5. ԵՐԿԱԹՈՂԻԻ ՂԻԾՐ կը սկսի Սիրքէճէն և Գոմ-Գափուի ու Եէնի-Գափուի առջեւէն անցնելով՝ կ'երթայ Սամաթիա, Եէտի-Գուլէ, Մաքրիքէօյ և Այ-Սթէֆանօ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — 1. Ո՞ր է Գոմ-Գափու: Հոն ի՞նչ շէնքեր կան: — Ո՞ր է Ս. Յարութիւն եկեղեցին: 2—4. Որո՞նք են Կէտիլ-Փաշայի, Գոմ-Գափուի Դոսի և Եէնի-Գափուի եկեղեցիներն ու վարժարանները: — 5. Բումէլիի երկաթուղին Սիրէնիէն սկսեալ ո՞ր տեղեր կայարան ունի:

2. ԴԱՍ. — ՊՈԼՍՈՅ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

6. ԱՐԱՐԱՃԱՆ ՈՒ ԳԵՂ. — Պարիսպէն դուռ զանուոյ թաղերը կը կոչուին Արաւարձան ու Գեղ:

Արաւարձաններն են Կալթա, Բերա, Իւսկիւտար, Գատը-Քէօյ:

7. ԿԱԼԱՐԱ. — Պոլսոյ գլխաց, Ոսկեղջիւրի եղերքը, կը գտնուի Կալարա՝ որ Ունդարանի կամուրջին ծայրը Ազապ-Գաբու թաղէն սկսելով՝ կը տարածուի մինչև Գարաքէօյի կամուրջին ծայրը Գարաքէօյ թաղը, անկէ ալ անդին մինչև Թօփհանէ ու Գապա թաղ թաղերը, Վոսփօրի նեղուցին բերանը, Տոլմա պահչէ թաղին քով: Թրամուէյի զիծ մը կը սկսի Ազապ-Գաբուէն, ու ամբողջ Կալթաթայէն անցնելէ ետք, կ'երկնայ մինչև Օրթաքէօյ: Յսկ Գարաքէօյէն սկսելով՝ դէպ ի Բերայի թաղերը մինչև Շիշլի Թրամուէյի ուրիշ երկու զիծեր:

8. Գարաքէօյի մէջ Փապուղի (քիւնկ) մը կայ. ստորերկրեայ կառախումբեր զոյգ զիծերու վրայէ կ'ելլեն, կ'իջնեն, Գարաքէօյէն Բերա, Գուլէ-Գաբու:

9. Դալթիա է « Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ » եկեղեցին, որ Կ. Պոլսոյ Հայերուն ամենէն հին եկեղեցին է:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — 6. Որո՞նք Արաւարձան ու գեղ կը կոչուին. — 7. Ո՞ր կը գտնուի Կալարա. — Թրամուէի գիծն ո՞ր կ'ելլայ. — Գարաքէօյի քրամուէի գիծը մինչև ո՞ր կ'եկարի. — 8. Ո՞ր կը գտնուի փապուղին. — 9. Հայեր Կալարայի մէջ ո՞ր եկեղեցին ունին:

3. ԴԱՍ. — ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐԸ (Շար.)

10. ԲԵՐԱ կամ Պէ Օղլու. — Կը տարածուի Դալթիոյ վերեւ բլրի մը սարահարթին ու կողերուն վրայ:

Ունի՝ Գուլէ-Գաբու, Թէփէ-Պաշի, Կալթա-Սէրայ, Թադաթ, Բանկաթի, Շիշլի թաղերը:

Բերայի մէջ կը բնակին Թուրքեր, Հայեր, Յոյներ ու Եւրոպացիներ :

11. Բուն Բերայի մէջ, Պալըզ - Փաղարի կողմն է « Ս. Երրորդութիւն » եկեղեցին, որուն շրջափակին մէջ է Բերայի Արհեստանոցը :

Թագսիմի մէջ « Ս. Յարութիւն » որ նախ փայտաշէն էր և որուն կից էր անցեալ դարուն վերջերը Աղզ-Հիւանդանոցը : Քանի մը տարի առաջ Էստան վարժարանը շինուեցաւ հոս :

Բանկալթիի գերեզմանատան մէջ կայ « Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ » :

Յէրի-գիւղի մէջ կայ « Ս. Վարդան » եկեղեցին :

12. Պասըմ-փաւա. — Բերայի բլրին ստորոտը, Աղզալ-Գաբուի քով, Ոսկեղջիւրի եզերքն է Գասըմ փաշա : Ծովեզերքը զբաւած է Թերսանէ կոչուած պետական մեծ նաւարանը :

Հոս կը բնակին Թուրքեր, Հայեր ու Յոյներ :

Ունինք « Ս. Յակոբ Մծընայ » եկեղեցին :

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. 10. Ո՞ւր կը գտնուի Բերա. — Որո՞նք կը կազմեն Բերայի քաղեր. — Որո՞նք կը բնակին Բերայի մէջ. — 11. Բերայի մէջ քանի՞ եկեղեցի ունինք. 12. — Ո՞ւր է Գասըմ-փաւա. — Հոս որո՞նք կը բնակին. — Հոս ո՞ր եկեղեցին կայ :

4. ԴԱՍ. — ՊՈԼՍՈՑ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐԸ (Շար.)

13. Խաազեղ. — Գասըմ-Բաշայի կռնակը, Ոսկեղջիւրի եզերքը կը գտնուի Խաազեղ :

Հոս կը բնակին Թուրքեր, Հայեր, Հրեաներ ու Յոյներ : Խաազեղի Սիւտլիճէի մէջ կը գտնուի Պետական « Գումպարիանէ » ղինուորական վարժարանը :

14. Ունինք « Ս. Ստեփանոս » հոյակապ եկեղեցին՝ որուն շրջափակին մէջ է Ս. Ներսէսեան փայտաշէն հինաւուրց վարժարանը, որ ատենօք մեծ փայլ ունէր : Դպրոցին դիմացը կը գտնուի « Գալֆահան » Որբանոցը :

15. Էյուզ. — Խաազեղի դիմաց, Ոսկեղջիւրի միւս եզերքը, արուարձան մ'է Էյուզ :

Վերի Էյուզի մէջ է « Ս. Եղիա » եկեղեցին :

Վարի Էյուզի մէջ է « Ս. Աստուածածին » եկեղեցին :

16. Պաղլը. — Պոլսոյ հարաւ, արեւմտեան կողմը, Սամաթիոյ պարիսպներէն դուրս, Մարմարայի եզերքն է Պաղլը : Մէջէն կ'անցնի Սիրքէճիէն մեկնող երկաթուղիի գիծը որ կ'երկարի դէպ ի Մաքրի-քէօյ :

Գաղլըի կողմն է Ս. Յակոբի Որբանոցը :

Ունի դորժարաններ : Տեղին բնակիչները կը կազմեն Թուրք, Հայ, Յոյն ու Հրեայ :

17. Երկաթուղիի դժին վրայ, Եէտի-Գուէէն դուրս են « Ս. Փրկիչ » եկեղեցին ու Աղզ. Հիւանդանոցը :

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — 13. Ո՞ւր է Խաազեղ. — Որո՞նք կը բնակին. — 14. Եկեղեցին ու վարժարանը ի՞նչպէս կը կոչուին. — 15. Էյուզի եկեղեցիները որո՞նք են. — 16. Ո՞ւր է Պաղլը. — Հոս ո՞վ կը բնակի և ինչե՞ր կան. — 17. Ո՞ւր է Աղզ. Հիւանդանոցը :

5. ԴԱՍ. — ՎՈՍՓՈՐԻ ՆԵՂՈՒՑԸ

18. Վոսփորի Նեղուցը. — 28 քմ. երկայնութեամբ նեղ ծով մ'է որուն մէկ ծայրը, հիւսիս, Սև ծովուն ու միւս ծայրը, հարաւ, Մարմարա ծովուն միացած է : Վոսփորի նեղուցն Եւրոպա և Ասիա ցամաքներուն մէջանոցը կ'իջնայ և Ասիան Եւրոպայէն կը դառնէ :

19. Երկու եզերքը. — Արեւմտեան եզերքը կը կոչուի Եւրոպական եզերք ու արեւելեանը՝ Ասիական եզերք :

Եւրոպական եղերքը կը գտնուի, Օրթագեղ եւ անկէ անդին Արնավուտ քէօյ, Պէպէք, Ռումէլի Հիսար եւ ուրիշ գեղեր: Ասիական եղերքը կան Իսպիւտար եւ անկէ անդին Պէյլէրպէյի, Գանալլիի, Անատօլու Հիսար եւն: Վոսիորի նեղուցէն ամէն օր նաւեր կ'երթեւեկեն Սեւ ծովէն դէպ ի Մարմարա եւ Մարմարա ծովէն դէպ ի Սեւ ծով:

20. Եւրոպական եղերք. — Գապաթաշէն ու Տօլմա Պաղէէն անդին, Օրթագեղ չգացած՝ կը գտնուի Պեշքաշ ուր կայ Ս. Աստուածածին եկեղեցին եւ Մաքրուհան վարժարանը:

Օրթագեղի մէջ ունինք « Խնդրականտար Ս. Աստուածածին » եկեղեցին եւ վարժարանը:

Դաւու Ձեւմէի մէջ է « Ս. Խաչ » եկեղեցին:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — 18. Ի՞նչ է Վոսիոր. ո՞ւր է մէկ ծայրը, միւսը, — Վոսիորի նեղուցն ո՞ւր կ'իյնայ. — 19. Ո՞ր կողմն արեւմտեան եղերք, եւ ո՞րն արեւելեան կը կոչուի. — 20. Ո՞ր գեղեր կը գտնուին Վոսիորի Եւրոպական եղերքը. — Որո՞նք են Եւրոպական եղերքի հայաբնակ գեղերը:

6. ԴԱՍ. — ՎՈՍՓՈՐ (Շար.)

21. Ռումէլի Հիսարի մէջ է « Ս. Սահղուխտ » եկեղեցին: Պօյաճը գեղի մէջ է « Ս. Երից Մանկանց » եկեղեցին: Սրէնիայի մէջ է « Ս. Յովն. Կարապետ » եկեղեցին: Եւնի գեղի մէջ է « Ս. Աստուածածին » եկեղեցին: Պէօյիւֆ սէրէի մէջ է « Ս. Հովսիփմէ » եկեղեցին: Ասիական եղերք. — Եէնի-Քէօյի զիմայ, ծովէն անդին, կը գտնուի՝ Պէյֆօգ՝ ուր կայ « Ս. Նիկողայոս » եկեղեցին:

Դաճիլիի մէջ է « Ս. Երկոտասան Առաքեալք » եւ կեղեցին:

Դուզկաւնուքի մէջ է « Ս. Լուսաւորիչ » եկեղեցին:

22. ՎՈՍՓՈՐԻ ԵԶԵՐՔԸ

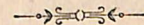
Եւրոպական եղերք

Կամուրջէն՝ Թօփհանէ, Գապաթաշ, Պէշիքթաշ, Օրթագեղ, Գուրու չէմէ, Արնավուտ քէօյ (7 քմ.), Պէպէք (9 քմ.), Ռումէլի Հիսար (10 քմ.), Պօյաճը քէօյ, Էմիր-Կեան (12 քմ.), Սթէնիա (15 քմ.), Եէնի քէօյ (16 քմ.), Թարապիա (17 քմ.), Պէյլուք տէրէ (19 քմ.), Մէզար պուսնու (21 քմ.), Եէնի մահլէ (23 քմ.), Ռումէլի գաւազ (24 քմ.):

Ասիական եղերք

Վոսիորի Սեւ ծովու բերնէն՝ Անատօլու գաւազ (31 քմ. Կամուրջէն), Պէյզոզ (18 քմ.), Բաշա պահլէ (17 քմ.) Զուպուգլը (15 քմ.), Գանլըճա (13 քմ.), Անատօլու Հիսար (11 քմ.), Գանալլի (10 քմ.), Վանի քէօյ (8 քմ.), Չէնկէլ քէօյ (7 քմ.), Պէյլէր պէյ (6 քմ.), Գուզկունճուզ (5 քմ.):

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — 21. Ո՞ւր կը գտնուի Ս. Սանդուխտ եկեղեցին: — Ս. Երից Մանկանց եկեղեցին, եւն. — 22. Վոսիորի երկու եղերք ո՞ր գիւղեր կան. — (Շինել քաղաք եւ սեղեր նշանակել):

7. ԴԱՍ. — ՊՈԼՏՈՑ ՆՇԱՆԱՌՈՐ ՇԵՆՔԵՐԸ

23. Յիսասկարաններ. — Ինչպէս զիտենք, հին ու նշանաւոր քաղաքէ Պոլիսը, զոր առաջին անգամ հիմնած է Բիւզառ անուն Աթենացին՝ կամ Արգիացին որ Մեգարացիներու ցեղապետ կամ հրամանատար էր: Ասոր համար է որ Պոլսոյ հին անունը Բիւզանդիոն կ'ըս-

ուի : Հոն կը տեսնենք յիշատակարաններ , կոթողներ , հոյակապ շէնքեր , որոնց վրայ հեազհետէ նոր ու գեղեցիկ շինութիւններ աւելցուցած են Օսմանեան Սուլթանները՝ սկսեալ Յաթիհէն մինչեւ մեր աշխարհաշէն ու մեծամեծն կայսրը , ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ ԽԱՆ Բ .

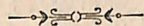
24. Հին յիսուսակարաններն են Չէմպէրլի թաշ , Տիքիլի թաշ (օձակերպ սիւն որ Դելփիսէն բերուած է) , Դըզ գուլէսի , (Վոսիտրի նեղուցին բերանը) :

Շէնքեր՝ Պողոտղան քէմէր , Եէտի գուլէի աշտարակաւոր պարիսպները , Զիարձակարանը (Աթ մէյտան) Յուսոխնիանուսի պալատը՝ (Չաթլատը գափուի մօտ) , Թէքթուր սէրայ , Թօփգափու սէրայ , Պին պիր տիրէք կոչուած հին ջրամբարը , Չուքուր չէշմէ , Զէյրէք , Մեծ չուկան , Կալաթայի աշտարակը , Էշն , Էշն :

25. Իսկ նոր դարերու մէջ կառուցուած են Չրաղանի և Տոլմա պահճէի պալատները և Հնութեանց թանգարանը , Պէշիքթաշի մեծ ժամացոյցի աշտարակը և Համիտիէ մզկիթը :

ՀԱՅՏՈՒՄՆԵՐ . — 23. Ի՞նչ գիւէք Պոլսոյ պատմական շէնքերուն վրայ . — 24. Որո՞նք են հին յիսուսակարաններն ու շէնքերը . — 25. Իսկ նորերը :

[Այս հնութիւններուն լուստիպ պատկերները իբր հետաքրքրական հաւաքել օգտակար է տրոյց համար] :

8. ԳԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ Գ. ԱՄՍՈՒԱՆ

Պոլսոյ քաղերը . — Հարաւակողմն են Գում-Գափու , Գում-Գափուի Դուրս , Կէտիկ-Փաշա , Լանկա , Եէնի-Գափու հայաբնակ թաղերը :

Արուարձաններ . — Պոլսոյ զիմաց կ'իյնան Ոսկեղ-

Ջիւրի կողմը՝ Կալաթա , Մարմարայի և Վոսիտրի միացած տեղը՝ Իւսկիւտար , որուն հարաւակողմն է Գատըքէօյ (Բաղկեղոն) : Ղալաթիայէն Բերա փապուղի կայ :

Ղալաթիոյ վերեւն է Բերա որ ունի 6 գլխաւոր թաղ : Գատըմ-Փաշան Ոսկեղջիւրի եզերքն է :

Ոսկեղջիւրի եզերքն են Խասղեղ , Էյուպ , Ֆէնէր , Պալաթ և այլ թաղեր :

Գաղլը Սամաթիայէն քիչ մը անդին Մարմարայի եզերքն է : Հոս է Ս. Յակոբի Որբանոցը :

Իսկ Հիւանդանոցն ու Ս. Փրկիչ եկեղեցին՝ Եէտի-Գուլէէն դուրս , երկաթուղիի գիծին վրայ են :

Վոսիտրի նեղուցին երկու եզերքները բազմաթիւ գիւղեր կան , նշանաւոր են իրենց գեղեցիկ շէնքերով , բնական զիրքով , օդով , ջրով :

Պոլսոյ մէջ նշանաւոր են իրրեւ հնութիւն՝ Չէմպէրլի թաշ , Տիքիլի թաշ , Էւայլն : Նաեւ Աշտարակները , Թօփ-Գափուի պալատը , Պինպիրտիրէկի հանրածանօթ ջրամբարը , Էւայլն :

ԹՈՒԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ

1 ԳԱՍ. — ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ

1. Թէ ի՞նչ ըսել է գումարել. — 1. Աւատիկ երկու պզտիկ ծրարներ, մէկուն մէջ 4 հատ գրիչ կայ, միւսին մէջ 8 հատ: Սա ծրարին գրիչները միւսին հետ կը միացնեն ու կը համրեն, 12 հատ կ'ըլլայ: Ինչպէս տեսաք, գործողութիւն մ'ըրի: Աս ըրածին ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ կ'ըսուի, իսկ 12 թիւը զոր գտայ ԳՈՒՄԱՐ կը կոչուի:

2. Գումարել՝ կը նշանակէ իրարու վրայ աւելցընել:

1.—1. Ի՞նչ կ'ըսուի այն գործողութիւնը զոր կ'ընեն՝ երկու ծրար գրիչ իրարու միացընելու ատեն, եւ ի՞նչ կ'ըսուի անոր արդիւնքը: **2.** Ի՞նչ ըսել է գումարել:

Վարժութիւններ. 1. — Գումարեցէք 7 գնտակ եւ 3 գնտակ. — 8 լուբիա եւ 5 լուբիա. — 6 հաւկիթ եւ 8 հաւկիթ. — 7 գիրք եւ 8 գիրք. — 9 տետրակ եւ 8 տետրակ: **2.** — 4 թիւը մեծցուցէք 10 անգամ, 100 անգամ, 1000 անգամ:

2 ԳԱՍ. — ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ (Շար.)

2. Տարբեր տեսակ առարկաները իրարու վրայ չեն գումարուիր. — Մենք գրիչները գրիչներու վրայ գումարեցինք: Այս կերպով, մի եւ նոյն տեսակ առարկաները կրնանք իրարու վրայ գումարել, ինչպէս՝ մատիւններ մատիւններու հետ, գրչածայրեր գրչածայրերու հետ: Բայց չենք կրնար 3 գրիչ եւ 4 խնձոր իրարու վրայ աւելցընել, կամ 6 մատիտ եւ երկու գիրք իրարու վրայ գումարել, որովհետեւ ելածը ի՞նչ է, գրիչ թէ

խնձոր, մատիտ թէ գիրք, — ո՛չ մէկը ո՛չ միւսը: Ըսել է թէ տարբեր տեսակ առարկաները իրարու վրայ չեն գումարուիր:

2. Ո՞ր առարկաները կրնանք գումարել: Գրիչները խնձորներուն հետ կարելի՞ է գումարել: Մատիտները գնակներուն հետ:

Վարժութիւններ. 3. — Իրարու վրայ աւելցուցէք 6 խնձոր եւ 6 խնձոր. — 3 կաղամար, 5 կաղամար եւ 7 կաղամար: — 500 թիւը 10 անգամ պզտիկցուցէք:

4. — Գումարեցէք 3 սիսեռ, 5 սիսեռ եւ 8 սիսեռ:

3 ԳԱՍ. — ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ (Շար.)

3. Ինչպէ՞ս կրնանք քիւ մը ուրիշ քիւի մը վրայ աւելցընել. — Թիւ մը ուրիշ թիւի մը վրայ աւելցընելու համար, կրնանք առաջին թիւին բոլոր միութիւնները մէկիկ մէկիկ՝ երկրորդ թիւին վրայ աւելցընել: Այսպէս 3ը 6ին վրայ աւելցնելու համար, կ'ըսենք. 6՝ 1ալ, կ'ընէ 7, 7՝ 1ալ կ'ընէ 8, 8՝ 1ալ կ'ընէ 9: Ըսել է թէ 3 միութիւն, այսինքն երեք հատ 1 (1. 1. 1) աւելցուցինք 6ին վրայ, որ եղաւ 9, գումարը: Բայց եթէ բոլոր թիւերը այս կերպով, մէկիկ մէկիկ, իրարու վրայ գումարենք, շատ երկար կ'ըլլայ:

4. Ի՞նչ պէ՞տ է զիսնալ աղէկ գումարելու համար. — Աղէկ գումարել սորվելու համար, պէտք է բերանացի գիտնալ թէ թուանշան մը ուրիշ թուանշանի մը վրայ աւելցընելով ի՞նչ կ'ուսենանք: Այս բանը կրնանք սորվել գումարման աղիւսակով:

3. Թիւ մը ուրիշ քիւի մը վրայ ի՞նչպէս կրնանք աւելցընել: Այս կերպը գործնական եւ դիւրին է: **4.** Գումարում աղէկ ընելու համար ի՞նչ պէ՞տ է զիսնալ:

4 ԴԱՍ. — ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ ԱՂԻԽԱԿԸ

5. Գումարման աղիստակը. — Միեւնոյն թուանշանին երկու թիւերը իրարու վրայ գումարել կը սարկինք այս աղիստակին մէջ .

1՝	2 ալ	կ'ընէ	3	1՝	3 ալ	կ'ընէ	4
2՝	2 —	—	4	2՝	3 —	—	5
3՝	2 —	—	5	3՝	3 —	—	6
4՝	2 —	—	6	4՝	3 —	—	7
5՝	2 —	—	7	5՝	3 —	—	8
6՝	2 —	—	8	6՝	3 —	—	9
7՝	2 —	—	9	7՝	3 —	—	10
8՝	2 —	—	10	8՝	3 —	—	11
9՝	2 —	—	11	9՝	3 —	—	12

5. Ըսէ՛ք ի՞նչ քիւ կ'ունենա՞մ 2 աւելցրնելով նախնական 9ը թիւերուն վրայ : Իսկ 3 աւելցրնելով ինչ քիւեր կ'ունենա՞մ :

5 ԴԱՍ. — ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ ԱՂԻԽԱԿԸ (Շար.)

1՝	4 ալ	կ'ընէ	5	1՝	5 ալ	կ'ընէ	6
2՝	4 —	—	6	2՝	5 —	—	7
3՝	4 —	—	7	3՝	5 —	—	8
4՝	4 —	—	8	4՝	5 —	—	9
5՝	4 —	—	9	5՝	5 —	—	10
6՝	4 —	—	10	6՝	5 —	—	11
7՝	4 —	—	11	7՝	5 —	—	12
8՝	4 —	—	12	8՝	5 —	—	13
9՝	4 —	—	13	9՝	5 —	—	14

Դարձեալ՝ նախնական ինը թիւերէն ամէն մէկուն վրայ 4 աւելցրնէ՛ք, ի՞նչ քիւ կ'ունենա՞մ : Իսկ 5 աւելցրնելով :

Վարժարաններ. 5. — Մէկ արշըն չուխան կ'արժէ 20 դրշ. քանի՞ դրշ. կ'արժէ 10 արշըն չուխան , քանի՞ կ'արժէ 100 արշընը : 6. — Սա պատուհանը 6 քառակուսի ունի , սա միւսը՝ 8 քառակուսի , երկուքը մէկ տեղ քանի քառակուսի ունին : 7. — Սա պղտիկ արշըն 8 տարեկան է , սա միւսը 9 , երկուքը մէկտեղ ի՞նչ տարիք ունին :

6 ԴԱՍ. — ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ ԱՂԻԽԱԿԸ (Շար.)

1՝	6 ալ	կ'ընէ	7	1՝	7 ալ	կ'ընէ	8
2՝	6 —	—	8	2՝	7 —	—	9
3՝	6 —	—	9	3՝	7 —	—	10
4՝	6 —	—	10	4՝	7 —	—	11
5՝	6 —	—	11	5՝	7 —	—	12
6՝	6 —	—	12	6՝	7 —	—	13
7՝	6 —	—	13	7՝	7 —	—	14
8՝	6 —	—	14	8՝	7 —	—	15
9՝	6 —	—	15	9՝	7 —	—	16

Ի՞նչ գումար կ'ունենա՞մ, եթէ 1էն մինչեւ 9 թիւերէն իւրաքանչիւրին վրայ 6 աւելցրնէ՛ք : Եօրը աւելցրնելով ինչ քիւեր կը ստանա՞մ :

Վարժարաններ. 8. — Մարդ մը երկու օր ճամբայ քալեց , առաջին օրը 7 ժամ , երկրորդ օրը 9 ժամ . քանի՞ ժամ քալեց երկու օրուան մէջ : 9. — Եթէ այսօր , երկուշաբթի , ամսուն 7ն է , մինչեւ չաբաթ օր ամսուն քանի՞ն կ'ըլլայ : 10. — Որտորդ մը բռնեց 5 կաքաւ և 9 արտոյտ , քանի՞ թռչուն դրաց :

7 ԴԱՍ. — ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ ԱՂԻԽԱԿԸ (Շար.)

1՝	8 ալ	կ'ընէ	9	1՝	9 ալ	կ'ընէ	10
2՝	8 —	—	10	2՝	9 —	—	11
3՝	8 —	—	11	3՝	9 —	—	12
4՝	8 —	—	12	4՝	9 —	—	13
5՝	8 —	—	13	5՝	9 —	—	14
6՝	8 —	—	14	6՝	9 —	—	15
7՝	8 —	—	15	7՝	9 —	—	16
8՝	8 —	—	16	8՝	9 —	—	17
9՝	8 —	—	17	9՝	9 —	—	18

Թիւ 1 էն մինչեւ 9 ին վրայ 8 գումարելով ի՞նչ քիւ կ'ունենամք :
Հապա 9 աւելցրնելով ի՞նչ քիւեր կը կազմէ :

8 ԴԱՍ. — ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ (Շար.)

6. Եթէ երկու քիւերու կարգը փոխենք, անոնց գումարը չի փոխուիր. — Կը տեսնենք գումարման աղիւսակին մէջ որ 3՝ 4 ալ կ'ընէ 7, կամ 4՝ 3 ալ կ'ընէ 7, 5՝ 3 ալ կ'ընէ 8, կամ 3՝ 5 ալ կ'ընէ 8: Ասի կը ցուցնէ թէ երկու թիւեր իրարու վրայ գումարած աստեղծ, մէկը առաջ դրեր ես միւսը ետ, նշանակութիւն չունի, գումարը միշտ միեւնոյն է :

Ուրեմն, երբ շատ մը թիւեր ունենաք գումարելու, ի՞նչ կարգով կ'ուզէք գումարեցէք, կամ ո՛ր թիւէն կ'ուզէք սկսեցէք, միշտ միեւնոյն գումարը կ'ելլէ :

6. Գումարուելիք երկու քիւերու կարգը կրնա՞նք փոխել : Օրինակներ տւէք : Շատ քիւեր գումարած ասեմնիդ, քիւերը որ եւ է տարիվ կրնա՞ք իրարու վրայ աւելցրնել :

Վարժութիւններ. **11.** — Հետեւեալ թիւերը գրով գրեցէք, 80975, 15080, 1805, 1453900, 103206 : **12.** — Թուանշանով գրեցէք. երկու միլիոն չորս հարիւր հազար. Ութը հազար չորս. Տասնըչինգ հազար երկու հարիւր ութսուն : **13.** — Ո՞րն է այն թիւը որ կը նշանակէ 9 տասնաւոր եւ 8 միւսոր. — 6 հարիւրաւոր եւ 7 միւսոր. — 11 հազարաւոր, 7 տասնաւոր եւ 5 միւսոր. — 70 հազարաւոր, 3 հարիւրաւոր, 6 տասնաւոր : **14.** — Հետեւեալ թիւերուն մէջ քանի՞ հատ հազարաւոր, հարիւրաւոր, տասնաւոր եւ միւսոր կայ, 867, 198, 20150, 935800, 18799 : **15.** — Թիւ մը կայ որ կը բաղկանայ 1 հարիւրաւորէ, երկու տասնաւորէ եւ 5 միւսորէ. ո՞րն է այն թիւը :

9 ԴԱՍ. — ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ (Շար.)

7. Գումարման սահմանը. — Շատ մը թիւեր իրարու վրայ գումարել՝ կը նշանակէ այն բոլոր թիւերը մէկտեղ հաւաքել մէկ թիւ կազմելու համար, որ կը կոչուի Գումար : Գումարին մէջ այնքան միութիւն կայ, որքան միութիւն որ կայ այն բոլոր թիւերուն մէջ :

8. Գումարման նշանը. — Գումարման նշանը սա խաչածեւն է + որուն առաւել կ'ըսուի եւ կը գրուի երկու կամ աւելի թիւերու մէջտեղ, այսպէս 3+4ը կը գրուի եւ կը կարդացուի երեք՝ առաւել չորս : Ասոնց գումարն է 7, ուրեմն կը գրուի 3+4=7 եւ կը կարդացուի երեք՝ առաւել չորս՝ հաւասար եօթը, ուրեմն սա = նշանին անունն է հաւասար :

7. Ի՞նչ թիւ է շատ մը քիւեր գումարել : **8.** Ո՞րն է գումարման նշանը : Յիշակ մի տուէք :

10 ԴԱՍ. — ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ (Շար.)

9. Իրարու վրայ գումարել երկու քիւեր, որոնցմէ մէկը միայն մէկ բուանեան ունենայ. — Մենք արդէն գումարման աղիւսակին մէջ սորվեցանք եւ հիմա դիտենք թէ ի՞նչպէս պէտք է երկու թիւեր իրարու վրայ գումարել : Միեւնոյն կերպով կրնանք մէկ թուանշանով թիւը երկու թուանշանով թիւին վրայ գումարել, օրինակ 14+6=20, 58+3=61, նոյնպէս 625+5=630, 912+3=915: Անոնք որ դժուարութիւն կրեն, կրնան մատերու վրայ համրել :

9. Ի՞նչպէս պիտի սորվիք գումարել երկու քիւեր որոնց մէկը միաբուանեան է :

Վարժարաններ. — **16** էն **31**. Հետեւեալ գումարումներն ընել, $57 + 9 : 48 + 6 : 67 + 8 : 92 + 5 : 58 + 3 : 63 + 9 : 36 + 5 : 427 + 3 : 532 + 8 : 627 + 9 : 453 + 6 : 267 + 8 : 438 + 9 : 562 + 6 : 417 + 6 : 238 + 7 : — 32. Ես 6 տարեկան եմ, եղբայրս 2 տարի մեծ է ինձմէ, քանի՞ տարեկան է եղբայրս: — **33**. Տուն մը 2 դուռ և 7 պատուհան ունի, 2 դուռ և 3 պատուհան ալ չինեցին, քանի՞ դուռ, քանի՞ պատուհան եղաւ: — **34**. Հաւնոցին մէջ 7 հաւ և 3 բադ կայ, ուրեմն քանի՞ թռչուն կայ հաւնոցը: — **35**. Պարտիզպան մը 8 հատ խնձորի և 3 տանձի տունկ տնկեց, քանի՞ տունկ տնկեց:$

11 ԴԱՍ. — ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ (Շար.)

10. Դանի մը բուսնեանք աւելցրնել ո՛ր եւ է քիւի վրայ. — Այսինքն եթէ երկու, երեք, չորս թուանշան ունենանք և ուզենք թիւի մը վրայ աւելցրնել, օրինակ 2, 5, 7ը ուզենք աւելցրնել 12ին վրայ, պէտք է նախ 2ը աւելցրնել, յետոյ 5ը, յետոյ 7ը: Այսպէս, $12 + 2 = 14 : 14 + 5 = 19 : 19 + 7 = 26$: Այսինքն 12 առաւել 2 կ'ընէ 14, 14 առաւել 5 կ'ընէ 19 և 19 առաւել 7՝ կ'ընէ 26:

11. Պէտք է կարճ խօսիլ և այսպէս ըսել, 12՝ 2 ալ 14, 5 ալ 19, 7 ալ 26:

10. Շատ մը միաբուսնեան քիւի ո՛ր եւ է քիւի վրայ աւելցրնել ի՞նչպէս կ'ըլլայ: **11**. Ի՞նչ կեցաւ ընելու է:

12 ԴԱՍ. — ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ (Շար.)

12. Շատ մը բուսնեանքի բաղկացած քիւի իրարու վրայ գումարել (տաւնց ձեռք տաւնելու). — 1. Կ'ուզենք իրարու վրայ գումարել 314, 451 և 213 թիւերը: Պէտք է ասոնք իրարու տակ գրել այնպէս որ միաւորները

իրարու տակ գան, տասնաւորները իրարու տակ և հարիւրաւորներն ալ իրարու տակ: Ասպէս,

314

451

213

յետոյ գիծ մը գծել անոնց ներքեւէն:

978

2. Այսպէս գրելէ յետոյ, կրակսինք նախ միաւորները իրարու վրայ գումարել և կ'ըսենք, 4՝ 1 ալ 5, 3 ալ՝ 8 և միաւորներուն տակ կը գրենք 8, յետոյ կը գումարենք տասնաւորները, 1՝ 5 ալ 6, 1 ալ 7 և կը գրենք տասնաւորներուն տակ 7: Յետոյ հարիւրաւորները՝ այսպէս, 3՝ 4 ալ 7, 2 ալ՝ 9, և կը գրենք հարիւրաւորներուն տակ 9: Գումարը կ'ըլլայ 978:

12. — 1. Գումարուելի քիւեր ի՞նչպէս շարելու է: — 2. Ե՞՞ք ինչ ընելու է:

Վարժարաններ. — **36** էն **39**. Հետեւեալ գումարումներն ընել, $348 + 121 + 220 : — 1143 + 402 + 234 : — 203 + 15 + 371 : — 8503 + 1051 + 323 :$

13 ԴԱՍ. — ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ (Շար.)

13. Շատ մը բուսնեանք ունեցող քիւի իրարու վրայ գումարել (ձեռք տաւնելու). — Նախորդ դասի օրինակին մէջ տեսանք որ մէկ սիւնի վրայ գտնուող թիւերուն գումարը 9 էն աւելի չէր: Բայց ամէն ատեն այդպէս չի պատահիր, երբեմն ալ այդ գումարը 9 էն աւելի կ'ըլլայ: Օրինակ. Կ'ուզենք իրարու վրայ գումարել, 2947, 1812 և 619 թիւերը:

2947 Նախ այս թիւերը իրարու տակ կը գրենք, այն-
1812 պէս որ ամէն մէկ թուանշանը իր տեղը պահէ:
619 Յետոյ ալ կողմէն սկսելով՝ միաւորներու սիւնը
5378 կը գումարենք, ըսելով, 7՝ 2 ալ 9՝ 9 ալ՝ 18:

Հիմա չենք կրնար այս 18ը գրել գծին տակ, որովհետեւ 8ը միաւոր է, իսկ 1ը տասնաւոր, ուրեմն 8 միաւորը կը գրենք միաւորներու սիւնին տակ և 1ը ձեռք կ'առնենք ու կ'ըսենք, ձեռք կայ մեկ, 4 ալ՝ 5, 1 ալ՝ 6, 1 ալ՝ 7, այս 7ը տասնաւոր է արդէն և կը գրենք տասնաւորներու սիւնին տակ: Հիմա ձեռք չկայ, ուստի հարիւրաւորները կը գումարենք, սապէս. 9՝ 8 ալ 17, 6 ալ՝ 23, այս 23ին 3ը հարիւրաւոր է, կը գրենք հարիւրաւորներու սիւնին տակ, իսկ 2ը հազարաւոր է, ձեռք կ'առնենք և կ'ըսենք, ձեռք կայ 2, 2 ալ՝ 4, 1 ալ՝ 5: Այս վերջին 5ը հազարաւոր է, կը գրենք և գործողութիւնը կը վերջանայ: Գումարն է ուրեմն 5378:

13. Բացարեկէ՛ք՝ ինչպէս կը գումարէ՛ շա՛ս մը քիւե՛ր՝ ինչպէս 2947, 1812 և 619:

Վարժարաններ. — **40.** Քաղաքի մը մէջ երեք դպրոց կայ, առաջինին մէջ 124 աշակերտ, երկրորդին մէջ 132 և երրորդին մէջ 108 աշակերտ կայ, երեքին մէջ քանի՞ աշակերտ կայ: — **41.** Մարդ մը Դեկտեմբերի մէջ 124 զրշ. Յունվարի մէջ 87 զրշ. և Փետրվարի մէջ 52 զրշ. ծախք ըրաւ, հաշուեցէք թէ երեք ամսուան մէջ քանի՞ զրշ. ծախք ըրաւ: — **42.** Մարդ մը իր նրստաժ տանը տարեկան վարձքը երեք անգամէն վճարեց, առաջին անգամ 95 զրշ. երկրորդ անգամ 560 զրշ. երրորդ անգամ 1110 զրշ. ի՞նչ է տանը ամբողջ վարձքը:

14 ԳԱՍ. — ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ (Շար.)

14. Ձեռք առնել. — Արդէն նախորդ օրինակներու մէջ սորվեցանք թէ ի՞նչ ըսել է «ձեռք առնել», այսինքն երբ վերէն վար միաւորներու կամ տասնաւորներու սիւնը կը գումարենք, և գումարը կ'երկու թիւ ելլէ, ալ

կողմինը կը գրենք, ձախը ձեռք կ'առնենք: Ասոր կանոնը շատ պարզ է.

Եթէ սիւնակին գումարը 10 է	մինչև 19 ըլլայ,	ձեռք կայ 1	—	—	—	—	—
—	—	20էն	—	29	—	—	2
—	—	30էն	—	39	—	—	3

և այսպէս շարունակ, միշտ այդ գումարին ձախ կողմի թիւը ձեռք կ'առնենք:

14. Ի՞նչ ընելու է՝ երբ սիւնակի մը քիւեռուն գումարը 9էն մեծ է:

Վարժարաններ. — **43** էն **50.** Հետեւեալ գումարումներն ընել, 1338 + 457 + 365 + 7452 + 305:

207 + 4518 + 37 + 480:

2007 + 98 + 234 + 567 + 18:

4539 + 2078 + 472:

2237 + 4750 + 3020 + 548 + 712:

438 + 8727 + 45617 + 709:

279 + 3785 + 57296 + 4783 + 257:

9 + 17 + 435 + 7229 + 80452 + 7980 + 375 + 30 + 8:

51. Երկրագործ մը սեղմի համար 314 զրշ. ի ցօրեն, 210 զրշ. ի գարի և 106 զրշ. ի կորեկ գնեց, քանի՞ զրշ. տուաւ: — **52.** Երկու քոյրեր մէկ շաբթուան մէջ կար կարելով վաստկեցան, մէկը 30 զրշ. միւսը 18, երկուքը մէկտեղ քանի՞ զրշ. վաստկեցան: — **53.** Դպրոցի մը Ա. դասարանին մէջ 26 աշակերտ կայ, Բ. ին մէջ 18, Գ. ին մէջ 32, Դ. ին մէջ 16, քանի՞ աշակերտ կայ դպրոցին մէջ: — **54.** Լեւոն խաղի մէջ վաստկեցաւ 14 գնտակ, արդէն 15 ալ ունէր, հիմա քանի՞ գնտակ եղաւ: — **55.** Մարդ մը իրիկունը տուն դարձած ատեն գնեց 8 զրշ. ի միս, 3 զրշ. ի բրինձ, 2 զրշ. ի պտուղ, 14 զրշ. ի իւղ, քանի՞ զրշ. ի բան գնեց: — **56.** Պզտիկ աղջիկ մը իր գրավարժութեան տեսարակին 12 երեսը գրած է, դեռ 12 ալ կը մնայ գրելու, տեսարակը քանի՞ երես ունի: — **57.** Դարբին մը Յունվար ամսուան մէջ շահեցաւ 290 զրշ. Փետրվարի մէջ

465 և Մարտին մէջ 1184 զրշ. երեք ամսուան մէջ քանի՞ զրշ. չանցաւ : — 58. Գինեգործ մը երեք կարաս գինի ծախեց , առաջին կարասին մէջ 128 օխա կար , երկրորդին մէջ 194 , երրորդին մէջ 215 , ընդամենը քանի՞ օխա գինի ծախեց : — 59. Երկրագործ մը ունի 3 կով , 25 ոչխար , 8 այծ , 6 եղ և 2 գոմէշ , քանի՞ տաւար ունի այս երկրագործը : — 60. Պարտիզպան մը ծախեց 5 զրշ. ի մաղտանոտ , 3 զրշ. ի սալաթա , 6 զրշ. ի կաղամբ , քանի՞ զրշ. ի բան ծախեց : — 61. Յակոբ 8 բարենիշ չահած է չորեքշաբթի և 7 բարենիշ ուրբաթ , քանի՞ բարենիշ չանցաւ մէկ շաբթուան մէջ : — 62. Տղայ մը իր մօրը համար 60 փարայի թել և 20 փարայի կոճակ գնեց , քանի՞ զրշ. պիտի վճարէ :

15 ԳԱՍ. — ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ (Շար.)

15. Ձեռք առնելով գումարել. — Կ'ուզենք գումարել սա երեք թիւերը $734 + 247 + 856$: Նախ իրարու տակ կը գրենք յետոյ կանոնին համեմատ կ'ը- 734
սենք , 4՝ 7 ալ 11 , 6 ալ՝ 17 , կը գրենք 7 , 247
ձեռք կ'առնենք 1 , ու կ'ըսենք՝ ձեռք կայ 1 , 856
3 ալ 4 , 4 ալ 8 , 5 ալ 13 կը գրենք , ձեռք
կայ 1 , 7 ալ 8 , 2 ալ 10 , 8 ալ 18 կը գրենք 1837
18 , որովհետեւ ալ թիւ չկայ որ 1ը ձեռք ընենք
անոր վրայ աւելցնելու համար :

15. Ձեռք կայի դրութեամբ գումարեցէ 734, 247 և 856 թիւերը :

Վարժութիւններ. — 63 Էն 70. Հետեւեալ գումարումներն ընել , $23 + 8 + 7$: $72 + 6 + 5 + 7$: $17 + 5 + 4 + 3 + 8$: $66 + 2 + 7 + 9$: $327 + 5 + 6$: $247 + 8 + 6 + 2$: $738 + 7 + 5 + 2$: $830 + 7 + 3 + 6 + 4$: — 71. Գիւղացի կին մը 2 զրշ. ունէր քովը քաղաք եկած ժամանակ , հոն ծախեց 8 զրշ. ի հաւկիթ և 18 զրշ. ի կարագ իւղ , հիմա քանի՞ զրշ. ունեցաւ : — 72. Պարտեզի

մը մէջ երկու սալորենի կայ , մէկուն վրայ 52 սալոր գանուեցաւ , միւսին վրայ 18 սալոր , երկուքին վրայ քանի՞ հատ կայ : — 73. Մեր պարտեզին մէջ երեք նեղ ճամբայ կայ , չափեցինք , մէկը 28 ոտք եկաւ , միւսը 44 և երրորդը 56 , երեքը մէկահալ քանի՞ ոտք երկայնութիւն ունին : — 74. Սշակերտի մը ամսական միջին թիւերն են՝ վարքինը 8 , դասերունը 7 , աշխատասիրութեանը 7 , ինչ է այդ աշակերտի միջին թիւերուն գումարը : — 75. Հայրը պատուիրեց որ Սարգիս շուկան իջնէ բաներ մը գնելու , Սարգիս գնեց 3 զրշ. ի գետնախնձոր , 8 զրշ. ի շաքար , 6 զրշ. ի խահուէ , 2 զրշ. ի թէյ , քանի՞ զրշ. ի բան գնեց Սարգիս : — 76. Սա Պօղոսը 12 տարեկան է հիմա , 6 տարի յետոյ , երբ դարձող աւարտէ , քանի՞ տարեկան կ'ըլլայ : — 77. Մարդ մը ձի մը գնեց 1220 զրշ. ի և քիչ առտնէն ծախեց , չանցաւ 380 զրշ. բսել թէ քանի՞ զրշ. ի ծախեց : — 78. Ընտանիք մը տարին 3850 զրշ. ծախք կ'ընէ ուտելիքի , 1260 զրշ. հագնելիքի , 850 զրշ. ալ և ալ ծախքի և 1100 զրշ. ալ կը խնայէ , այս տան ամբողջ եկամուտը քանի՞ զրշ. է : — 79. Մարդ մը 15000 զրշ. տուաւ տուն մը գնեց , հիմա կ'ուզէ ծախել այնպէս որ 2500 զրշ. վասակի , ով որ այս տունը գնէ , քանի՞ զրշ. պէտք է վճարէ : — 80. Թիթի ծառի մը վրայ կը գտնուի 5 գլխաւոր ճիւղ , 38 հատ երկրորդական ճիւղ և 244 հատ աւելի մանր ճիւղ , իրարու վրայ քանի՞ ճիւղ կը գտնուի թիթենիին վրայ : — 81. Խնայող մարդ մը մէկ տարուան մէջ երեք անգամ խրնայողութեան անտուկին դրամ յանձնեց , առաջին անգամ 280 զրշ. երկրորդ անգամ 670 զրշ. և վերջին անգամ 1155 զրշ. քանի՞ զրշ. աւելցուց մէկ տարուան մէջ : — 82. Երեք գիւղեր իրարու մօտ կը գտնուին , առաջինին մէջ կայ 360 բնակիչ , երկրորդին մէջ 745 , չորրորդին մէջ 1290 , երեք գիւղերուն մէջ քանի՞ հոգի կայ : — 83. Մարդ մը իր տանը սենեակները վարձու տուած է , Ա. սենեակէն տարին 1460 զրշ. կ'առնէ , Բ. էն 1680 , Գ. էն 2510 , Դ. էն 2700 , ընդամենը քանի՞ զրշ. կ'առնէ տարին : — 84. Գրավաճառ մը երեք օրի-

նակ զիրք տպել տուաւ, Ա. օրինակէն 2000 հատ, Բ. էն 2800, Գ. էն 3000, քանի՞ օրինակ տպել տուաւ ընդամէնը :

16 ԳԱՍ. — ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ (Շար.)

16. Փորձ. — Կրնայ ըլլալ որ թիւերուն զուամարը սխալ հանենք, ասոր համար աւելի աղէկ է որ ստուգենք թէ մեր ըրած զուամարումը սխալ է թէ ուղիղ : Երբ զուամարումը ըրած լինցած ենք, ու անգամ մ'ալ կը զուամարենք ստուգելու համար, ասոր կ'ըսուի փորձ :

16. Երբ գործողութիւնը լինցայ, ի՞նչ ընելու է : Ի՞նչ է գործողութեան մը փորձ :

Վարժութիւններ. — **85.** 1 էն սկսելով 6 առ 6 հաշիւ ըրէք, մինչեւ հասնիք այնպիսի թիւի մը որ 60 էն մեծ ըլլայ, օրինակ . 1՝ 6 ալ 7, 6 ալ՝ 13, 6 ալ՝ 19 եւն : — **86.** Նորէն համրեցէք 6 առ 6 մինչեւ որ հասնիք 60 էն աւելի մեծ թիւի մը, համրելով 2 էն այսպէս . 2՝ 6 ալ 8, 6 ալ՝ 14, 6 ալ՝ 20 եւն : — **87.** Համրեցէք 5 առ 5 մինչեւ 100, սկսելով 5 էն, օրինակ . 5՝ 5 ալ 10, 5 ալ՝ 15, 5 ալ՝ 20 եւն : — **88.** Համրեցէք 5 առ 5 մինչեւ 100, սկսելով 1 էն, օրինակ . 1՝ 5 ալ 6, 5 ալ 11, 5 ալ՝ 16 եւն : — **89.** Համրեցէք 7 ու մինչեւ 70, սկսելով 1 էն, օրինակ . 1՝ 7 ալ 8, 7 ալ՝ 15, 7 ալ՝ 22 եւն : — **90.** Համրեցէք 7 ու մինչեւ 100, սկսելով 2 էն, օրինակ . 2՝ 7 ալ 9, 7 ալ՝ 16 եւն : — **91.** Տուն մը կ'արժէ 4600 զրշ. տան տէրը նորոգութիւններ ըրաւ, 250 զրշ. որմնադիրի տուաւ, 390 զրշ. ատաղձագործի, 85 զրշ. կալըարարի, հիմա քանի՞ զրշ. կ'արժէ այս տունը :

17 ԳԱՍ. — ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ (Շար.)

17. Գումարումի փորձը. — Գումարումի փորձը շատ այլաբան է : Առաջ մենք վերէն վար զուամարեցինք, հիմա

վարէն վեր կը զուամարենք, պէտք է որ միեւնոյն զուամարը ելլէ, այսպէս .

Գումարում	Օրինակ	Փորձ
3՝ 2 ալ 5, 1 ալ 6)	243	1՝ 2 ալ 3, 3 ալ 6)
4՝ 1 ալ 5, 3 ալ 8) 1386	512	3՝ 1 ալ 4, 4 ալ 8) 1386
2՝ 5 ալ 7, 6 ալ 13)	631	6՝ 5 ալ 11, 2 ալ 13)
	1386	

17. Գումարման փորձը ի՞նչպէս կ'ըլլայ :

Վարժութիւններ. — **92 էն 94.** Հետեւեալ զումարումներն ընել, փորձելով մէկտեղ : $1728 + 436 + 17 + 228 + 74 + 748$; $237 + 45890 + 307 + 4927 + 30578$; $4785 + 3789 + 4639 + 74 + 438 + 6720 + 3007$: — **95.** 1 էն սկսեալ մինչեւ 9, կարգով իրարու վրայ զումարել, այսպէս . 1՝ 2 ալ 3, 3 ալ՝ 6, 4 ալ 10 եւն : — **96.** Յետոյ ասոր փորձը ըրէք, սապէս . 9՝ 8 ալ 17, 7 ալ 24, 6 ալ 30 եւն : — **97.** 57 էն մինչեւ 62 եղած թիւերը իրարու տակ դնելով զումարեցէք : — **98.** Անոր փորձն ալ ըրէք : — **99.** 1 էն սկսելով մինչեւ 19 զումարեցէք, յետոյ անոր փորձը ըրէք 19 էն սկսեալ մինչեւ 1 :

18 ԳԱՍ. — ՄՏԱՒՈՐ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ

18. Մտաւոր զումարում. — Պէտք է վարժուիլ թիւերը մտքով զումարելու, այսինքն առանց գրելու :

1. Օրինակի համար, պէտք է 50 ին և 80 ին զումարը զանեւ մտքով ($50 + 80$) : Մտքով կը հաշուենք որ 50ը կ'արժէ 5 հատ 10, իսկ 80ը 8 հատ 10, ըսել է թէ երկուքը կ'արժեն $5 + 8$ ը 10 կամ ($5 + 8 = 13$) 13 հատ 10, այսինքն 130 : Ուրեմն մտքով կը համրենք 5 հատ 10, 8 հատ 10 ալ կ'ընէ 13 հատ 10, կամ 130 : Ուրիշ օրինակ 300 և 700ը քանի՞ կ'ընեն, մէկին մէջ 3 հատ

100 կայ, միւսին մէջ 7 հատ 100, ըսել է երկուքին մէջ 10 հատ 100, որ կ'ընէ 1000:

2. Ենթադրենք թէ պէտք է 50 + 84 ի գումարը գտնել, 50 ի մէջ զիտենք որ 5 հատ 10 կայ, 80 ին մէջ 8 հատ 10 և 4 միւլթիւն, ուրեմն 50 և 80 կ'ընեն 130, 4 ալ 134:

18. — 1. Մտաւոր կերպով գումար բնելը ի՞նչպէս կ'ըլլայ: Օրինակ 50 և 80 թիւերը կրճա՞ս մտնով գումարել: — 2. Իսկ 50 և 84 թիւերը:

Վարժութիւններ. — 100. Հետեւեալ գումարումները մտքով ըրէ՛ք, $74 + 12$: $84 + 18$: $48 + 62$: $54 + 25$ + 30 : $48 + 42 + 18$: $37 + 48$: $460 + 22 + 12$:

19 ԳԱՍ. — ՄՏԱՆՈՐ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ (Շար.)

3. Վերջնապէս ենթադրենք թէ $58 + 84$ ի գումարը պիտի գտնենք, նախ կը տեսնենք որ 58ը հաւասար է $50 + 8$ ի, իսկ 84ը հաւասար է $80 + 4$ ի, ըսել է թէ պէտք է իրարու վրայ գումարել $50 + 8 + 80 + 4$, կամ աւելի զիւրին $50 + 80$ որ կ'ընէ 13 և $8 + 4$ որ կ'ընէ 12, յետոյ $130 + 12$ որ կ'ընէ 142:

3. Մտնով գումարեցէ՛ք $58 + 84$:

Վարժութիւններ. — 101. Ընտանիք մը կը ծախէ ափսը 120 զրշ. տան վարձքի, 450 զրշ. ուտելիքի, 78 զրշ. այլ և այլ, ի՞նչ է այս տան մէկ ամսուան ծախքը: — 102. Մարդ մը ձեռք մը զգեստ չինելու համար 150 զրշ. տուաւ կերպոյսին, 75 զրշ. աստառ, կոճակ և մանր մանր ծախք, 120 զրշ. կարողէ՛ք, քանի՞ զրշ. ի եկաւ զգեստը: — 103. Հարուստ քաղաքացի մը, իր կալուածը հափեց և գտաւ որ 280 տէօնիւմ վարուցանքի հոյ ունի, 72 տէնիւմ մարդագե-

տին և 350 տէնիւմ անտառ, քանի՞ տէնիւմ է այս մարդուն կալուածը: — 104. Տղայ մը ծնած է 1888ին, որ թուականին 20 տարեկան կ'ըլլայ: — 105. Տղայ մը մէկ տարուան մէջ 5 անգամ խնայեց իր ծնողքէն առած դրամը, ամէն մէկ անգամ 3 ական զրշ. իրարու քով շարելով գտէ՛ք թէ քանի՞ զրշ. խնայեց:

20 ԳԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ ԵՐՐՈՐԳ ԱՄԵՌԻԱՆ (1 էՆ 18)

Գումարում (1 էՆ 13). — Շատ մը թիւեր իրարու վրայ գումարել, կը նշանակէ զանաք իրարու վրայ աւելցնել մէկ թիւ կազմելու համար: Այս թիւին կ'ըսուի գումար: Գումարը կը պարունակէ այնքան միւլթիւն, որքան կը պարունակէին այն բոլոր թիւերը որ իրարու վրայ գումարեցինք:

Ձեռք առնել (14 էՆ 15). — Երբ մէկ սխնակի թիւերուն գումարը 9 էն աւելի կուգայ, մէկ թիւը կը գրենք և միւս թիւը ձեռք առնելով կ'աւելցնենք յաջորդ սխնակին վրայ: Այսպէս միշտ ձախ կողմի թիւը ձեռք կ'առնենք:

Փորձ (16 էՆ 18). — Փորձ ընել կը նշանակէ գործողութիւնը անգամ մ'ալ կատարել, որ համոզուինք թէ ուղի՞ղ է այն թէ սխալ:

Գումարման փորձն ընելու համար պէտք է վարէն վեր գումարել (այսինքն հակառակ կողմէն):

Վարժութիւններ. — 106. 1 էն մինչև 94 համրեցէ՛ք 8 առ 8: — 107. Գումարեցէ՛ք, $64,876 + 5,347 + 896 + 57,849$: — 108. Գումարել, $758,347 + 698,524 + 59,835 + 764,089$:

109. Երեք տակառը մէկտեղ քանի՞ օխա զինի կ'առնեն, եթէ առաջինը առնէ 280, երկրորդը 295 և երրորդը 314 օխա: — 110. Երկաթագործ մը 580 զրշ.

խանութի վարձք կուտայ , 1850 զրշ. աշկերաններու վարձք և 840 զրշ. ածուխի և տարին 5700 զրշ. ալ կը վատակի , ուրեմն բոլորը քանի՞ զրշ. կ'ընդունի ամբողջ տարին :

111. Քաղաք մը իր չրջակաները ունի 5 գիւղ, քաղաքին մէջ կայ 35,800 բնակիչ , Ա. գիւղին մէջ 2560, Բ. ին մէջ 1210, Գ. ին մէջ 870, Դ. ին մէջ 975 և Ե. ին մէջ 312 բնակիչ , ընդամենը քանի՞ բնակիչ ունի քաղաքը իր չրջականերովը :

112. Վաճառական մը սնանկացաւ, առնելիքի տէրերը հաշուեցին ու տեսան որ 5 հոգիի պարտք ունի , Ա. ին 12,500 զրշ. Բ. ին 24,690 զրշ. Գ. ին 37,900 զրշ. Դ. ին 40,680 զրշ. և Ե. ին 975 զրշ. ընդամենը ի՞նչ է այս վաճառականին պարտքը :

113. Միևնոյն ճամբուն վրայ 4 քաղաքներ կը գտնուին , Ա.ը Բ. էն հեռու է 5860 մէթր , Բ.ը Գ. էն 12,750 մէթր և Դ.ը Գ. էն 22,800 մէթր , ի՞նչ է Ա. քաղաքի հեռավորութիւնը Դ. քաղաքէն :

114. Եւրոպայի բնակիչներու թիւն է 302,972,700, Ասիոյ 798,220,000 , Ափրիկէինը 203,301,000 , Ամերիկայինը 84,374,672 , Ովկիանիայինը 4,438,000 , հիմա գտէ՛ք ի՞նչ է ամբողջ երկրի բնակիչներուն թիւը :

115. Մեծ քաղաքի մը մէջ 38,740 տուն կայ, եթէ ենթադրենք որ ամէն մէկ տանը մէջ 8 հոգի կը գտնուի, ընդամենը քանի՞ հոգի կայ այն քաղաքին մէջ : (8 անգամ իրարու տակ գրելով , գումարեցէ՛ք) :

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1. ԴԱՍ. — ՀԱՍՏԱՏՈՒՆ, ՀԵՂՈՒԿ ԵՒ ԿԱԶԱՅԻՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐ

1. Հաստատուն մարմիններ. — Աւասիկ փայտի կըտոր մը , դրամ մը , խիճ մը , կտոր մը կաւիճ (Պատկ. 8) : Այս մարմիններէն ամէն մէկը ձև մը ունի. փայտի կտորը երկարած է կտոր է .

դրամը կտորածու տափակ . խիճը կանոնաւոր ձև մը չունի . կաւիճը կանոնաւոր ձև մը ունի : Այս մարմիններու ձևը փոխելու համար պէտք է զանոնք կտորակել : Ասոնք հաստատուն (կամ պինդ , կարծր) մարմիններ են :

Պատկ. 8 — 1 փայտի կտոր մը , 2 դրամ , 3 խիճ , 4 կաւիճ :

2. Հեղուկ մարմիններ. — Աւասիկ գաւաթ մը ջուր , աւասիկ շիշ մը ձէթ կամ բաժակ մը գինի (Պատկ. 9) :

Ջուրը որ կը գտնուի գաւաթին մէջ , գաւաթին ձևը ունի . եթէ այս ջուրը սա կոնքին մէջ լեցնենք , կոնքին ձևը կ'առնէ : Այսպէս գինիին և ձէթին համար ալ : Ասոնք հեղուկ մարմիններ են :

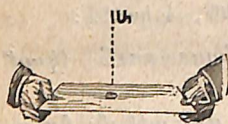
Պատկ. 9 — Հեղուկ մարմիններ .

3. Կազային մարմիններ. — Օդը չէնք տեսնել , բայց երբ հով կայ , կը տեսնենք որ ծառերուն տերեւները կը շարժին , երբ ներսը տաք՝ դուրսը ցուրտ է , ձեռքերնիս դնենք դրան մը կամ պատուհանի ձեղքին վրայ , օդի հոսանք մը կը զգանք : Օդը ձև չունի և կը տարածուի ամէն տեղ , ու կը չրջապատէ ամէն մարմին , ամէն ծակ ու ծուկ կը մտնէ : Օդը կազային մարմին է :

1. Պինդ մարմիններ ըստ . — **2.** Հեղուկ մարմիններ ըստ . — **3.** Կազային մարմիններ ըստ :

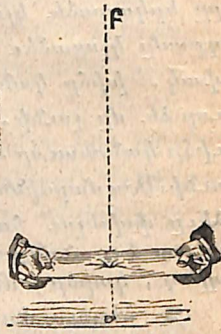
2. ԳԱՍ. — ԿԱՊՍՐԱՆԱՐԸ

4. Մարմինները որքանի աստիճանի վար իջնան, այնքան աստիճանի արագ կ'իջնան. — Առանհր երկու զրուհնոց մը. գիտէք որ, եթէ ձեռքէ թողունք աս երկուքնոցը, վար կ'իջնայ: Առանհր կտոր մը թուղթ եւ երկու ձեռքով բռնենք, յետոյ սա երկուքնոցը քիչ մը բարձրէն (Պատկ. 10) թողունք: Երբ կ'իջնայ թղթին վրայ, պզտիկ ձայն մը կը հանէ ու հոն կը մնայ: Նորէն երկուքնոցը առնենք եւ աւելի բարձրէն (Պատկ. 11) վար թո-

Պատկ. 10

ղունք. թղթին վրայ ինկած ատեն ուժգին ձայն մը կը հանէ եւ զայն ծալելով մէջ տեղէն կ'անցնի:

Պատկ. 11

Այսպէս ուրեմն, մարմինները որչափ բարձր են իջնան, այնքան աստիճանի արագ վար կ'իջնան:

5. Կապարաւոր ջուանը. — Հիմա սա թելին ծայրը (Պատկ. 12) կապենք կտոր մը կապար կամ պարզապէս սա պզտի քարը: Ա. Բ. թելը ա'յնպիսի ուղղութիւն մը ունի, զոր Բ. կապարը կամ քարի կտորը պիտի ունենար, վերէն վար ինկած ժամանակ: Երբ չուանի մը ծայրէն կտոր մը կապար կախենք, ասոր կ'ըսուի կապարաւոր:

Կապարաւորին ուղղութիւնը կը կոչուի ուղղաձիգ ու կ'ըսուի. «Այս չուանը ուղղաձիգ է»:

Որմնագիրները կը գործածեն Կապարաւոր, պատերուն երկայնքէն կը կախն զայն, գիտելու Պ. 12 համար թէ պատը ուղղաձիգ է:

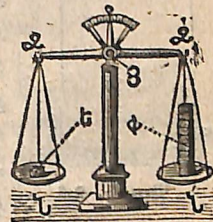
4. Ի՞նչ կ'ըլլայ երբ մարմիններ բարձր տեղէն իջնան, — 5. Ի՞նչ է կապարաւոր. — Ի՞նչ է ուղղաձիգը:

3. ԳԱՍ. — ԿԵՒՈՒՔԸ.

6. Մարմինները կշիռ ունին. — Առանհր կտոր մը փայտ ու կտոր մը երկաթ, որ գրեթէ միեւնոյն մեծութիւնը ունենան: Եթէ այս երկուքը մեր երկու ձեռքերուն մէջ առնենք, յայտնի կը գտնենք որ երկաթը աւելի կը կշռէ քան փայտը, այսինքն մէկ ձեռքը աւելի ուժով կը գիմադրէ որ երկաթի կտորը վար չիջնայ, քան միւս ձեռքը փայտին համար: Ասոր համար կ'ըսենք թէ երկաթը աւելի ծանր կը կշռէ քան փայտը:

7. Կշիռքով ի՞նչպէս կը կշռեն. — Իրաւ է որ մենք ձեռքով կրնանք հասկընալ որ երկաթի կտորը աւելի ծանր է քան փայտի կտորը, բայց չենք կրնար ըսել թէ քանի՞ անգամ մէկը միւսէն ծանր է:

Մարմիններու ծանրութիւնը չափելու համար գործիք մը կայ որ կը կոչուի կշիռք (Պատկ. 13): Կշիռքը ձող մ'է, (Պատկ. 2, 2') որ հաստատուած է յեկարակ մը վրայ (3.) ձողին ծայրէն ալ կախուած են երկու նմարներ (Ն, Ն'), որոնց մէջ պէտք է դնել այն առարկան զոր պիտի կշռենք:

Պատկ. 13

Հիմա, երկաթի կտորը դնենք մէկ նժարին մէջ, ասոր մեծութեամբ փայտի կտոր մ'ալ միւս նժարին մէջ, հաւասար չի գար: Փայտի կտոր մ'ալ դնենք, հատ մ'ալ, հատ մ'ալ... մինչեւ ինք հասնի թէ ինք կտոր փայտ պէտք է, հաւասար մեծութեամբ

6. Ի՞նչպէս կրնանք հասկնալ թէ այսինչ մարմին որիւ մարմին մը աւելի ծանր է. 7. — Ի՞նչ է կշիռք. — Կշիռքով ի՞նչպէս կը կշռեն. — Երկաթի կտոր մը իր մեծութեամբ փայտի կտոր մը քանի՞ անգամ աւելի կը կշռէ:

երկաթին ծանրութիւնը ունենալու համար: Երբ երկու կողմը հաւասար դան, սլաքը մէջտեղի Օին վրայ կուգայ: Ուրեմն կտոր մը երկաթը, հաւասար կտոր մը փայտէն ինը անգամ աւելի կը կշռէ:

4. ԴԱՍ. — ԶՈՒՐԻՆ ՄԱԿԱՆԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

8. Զուրին մակաւասարութիւնը. — Ամէնքդ ալ գիտէք սա խոշոր կաղի թիթեղները, որոնց վարի կողմէն շատ անգամ ծորակ մը կը բանան և կը գործածեն տուներու մէջ: Եթէ ուղինք շատ կարեւոր բան մը կը սորվինք այս թիթեղին վրայ: Վարի կողմէն ծակ մը բա-

Պատկ. 14

նանք և ուղիղ անկիւնի ձեւով բարակ խողովակ մը անցրենք այդ ծակին մէջ, յետոյ ջուր լեցընենք թիթեղին մէջ մինչև և կէսը և կաւիճով նշանակենք ջուրին բարձրութիւնը. միւս կողմէն խողովակին մէջ դիտելով՝ պիտի տեսնենք որ նոյն ալ ջուրը միեւնոյն բարձրութեանը հասած է. այնտեղ ալ կաւիճով նշան դնենք:

Եթէ թիթեղին մէջ նորէն ջուր լեցընենք և ջուրին բարձրացած տեղը նշանակենք, կը տեսնենք որ խողովակին մէջ ալ ջուրը միեւնոյն բարձրութեանը հասած է:

Ասի կը նշանակէ թէ ջուրը միշտ միեւնոյն մակաւասարութեան վրայ կը մնայ, երբ լեցուի ամանի մը մէջ և անկէ անցնի ուրիշ ամաններու կամ խողովակներու մէջ: Զուրի մակաւասարութիւնը ըսելով կը հասկըցուի թէ անոր երեսը միեւնոյն բարձրութեան վրայ կը գտնուի, երբ մէկ ամանէն ջուրը հոսի միւս ամանին մէջ:

8. Կաղի քիթեղին մէջ լեցուած ջուրը քիթեղին կցուած խողովակին միջեւ ո՞ր տեղը կը բարձրանայ: — Ի՞նչ ըսել է մակաւասարութիւն:

5. ԴԱՍ. — ԶՈՒՐԻՆ ՄԷՋ ԸՆԿՂՄԱՆՈՎ ՄԱԿԱՆԱՍԱՐ

9. Զուրը իր մէջ ընկղմած մարմինները կը ձնէ.

1. Լեցընենք տաշտ մը ջուր և ձեռքերնիս կամաց մը անոր մէջը ընկղմենք (Պատկ. 15). յայտնի կը տեսնենք որ ձեռքերնիս վար իջած ժամանակ դիմադրութիւն մը կը կրէ. այ՛, ջուրն է որ դէժ կը դնէ, և ձեռքերնիս կարծես կը թեթեւայ ջուրին մէջ: Իրաւ ալ այնպէս է. եթէ դուք ծովու կամ գետի ջրին մէջ նետուած էք, հարկաւ դիտած էք որ ձեր մարմինը կը թեթեւ-

Պատկ. 15

նայ և, եթէ քիչ մը լողալ դիտէք, ձեռքի ու ոտքի պզտիկ կանոնաւոր շարժումներ կը բաւեն ձեզ ջրին երեսը բռնելու: Ասոր պատճառը ջրին դիմադրութիւնն է. և երբ մարմին մը շատ ծանր է, ջուրը անոր դէմ դնելով՝ չի թողուր որ յատակը իջնէ. այսպէս է որ նաւերը ջուրին երեսը կը մնան:

2. Զրին այս դիմադրութիւնը աւելի աղէկ կը զգաք եթէ դատարկ ու բարակ տուփ մը ուղէք իջեցընել տաշտին մէջ. կը տեսնէք որ տուփը աղին անդին կը փախչի, ձեր մատերուն տակէն, որովհետեւ ջուրը դէմ կը դնէ և վարէն վեր ճնշելով՝ չի թողուր որ տուփը վար իջնէ, և տուփը ջրին յատակը իջեցընելու համար, պէտք է շատ ուժով վրան ճնշել:

3. Եթէ այս տուփին մէջ քանի մը կտոր քար դնէք, ան կամաց կամաց ջրին մէջ կ'իջնէ մինչև կէսը և կը լողայ անոր երեսը, բայց եթէ քարերը շատ ըլլան,

Նոր Դպրոց, Գ. Պրահ

տուփը ջրին յատակը կ'երթայ, ճիշդ ինչպէս որ նաւ մը քիչ ապրանք ունեցած ատեն, ջրին երեսը կը մնայ և կը նաւէ. իսկ երբ ապրանքը խիստ շատ բեռցուի, կը ծանրանայ և ջրին յատակը կ'ընկղմի:

9. — 1. Ջուրը կրնայ ննեւ իր մէջ ընկղմուած մարմիններուն վրայ: — 2. Տուփ մը կամ պարապ դոյլ մը դիւրութեամբ կրնա՞նք մտցընել ջրին մէջ: — Ի՞նչո՞ւ դիմադրութիւն կը գգամք. — 3. Դոյլին տակը բար դնելով ի՞նչ կ'ըլլայ: — Ի՞նչ կը պատահի երբ շատ քիչ ջրով:

6. ԴԱՍ. — ՕԴԱՊԱՐԻԿ

Պատկ. 16. — Օդապարիկ

10. Օդապարիկ. — 1. Աւելք տաշտ մը ջուր և ձեր ձեռքով փայտի կտոր մը իջեցուցէք անոր յատակը: Ձեռքերնիդ քաշելնու՞ղ պէս փայտի կտորը կը ցատքէ ջրին երեսը կ'ելլէ: Փայտի կտորը ջրէն թեթեւ է և անոր երեսը կը բարձրանայ: Միեւնոյն բանն է օդին համար. օդէն թեթեւ մարմին մը չի կրնար հողին վրայ նստիլ, վեր պիտի բարձրանայ օդին մէջ:

Այսպէս է Օդապարիկը, որուն մէջ շուշաւորոքեան կազ կը լեցընեն. որովհետեւ այս կազը օդէն թեթեւ է, օդապարիկն ալ գետնի վրայ չի կրնար մնալ, վեր կը բարձրանայ:

2. Օդապարիկը կերպատէ չինուած է և հաւկթի ձեւ ունի. կերպանը ամէն կողմէ զօրաւոր չուաններով շրջապատուած է. այս բոլոր չուաններուն ծայրերը կը միանան մէկ տեղ մը, այդ տեղէն կախուած է նաւակ մը, որուն մէջ կրնան քանի մը հոգի նստիլ (Պատկ. 16):

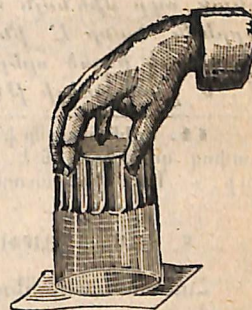
Օդանաւորդը իր հետը, նաւակին մէջ, կը տանի շատ մը պարկեր՝ աւազով լեցուն: Երբ ուզէ շուտ շուտ վեր բարձրանալ, այդ պարկերու աւազէն (Ա.) մաս մը կը թափէ որ օդապարիկը թեթեւայ. երբ օդապարիկը սկսի վար իջնել ինքնիքն, նորէն մաս մը աւազ կը թափէ որ թեթեւայ և վար չիջնէ:

Իսկ երբ օդանաւորդը ուզէ շուտ շուտ վար իջնել, չուանը (2.) կը քաշէ. այն ատեն օդապարիկին վերի կողմէն կախարիչ մը կը բացուի և քիչ մը կազ դուրս կ'ելլէ: Այն ատեն օդապարիկը քիչ թեթեւ կ'ըլլայ եւ կը սկսի շուտ շուտ վար իջնել:

10. — 1. Ի՞նչ կը պատահի եթէ փայտի կտոր մը մտնէ ջուրի մէջ եւ շուտ մը բողբոլէ. — Ի՞նչ է օդապարիկը. — 2. Ի՞նչպէս կը շինուի օդապարիկը. — Օդապարիկը շուտ շուտ վեր բարձրացընելը ի՞նչ կերպով կ'ըլլայ. — Ի՞նչպէս վար իջեցընելու է:

7. ԴԱՍ. — ԾԱՆՐԱՉԱՓ

11. Օդին ճնշումը. — Օգը երկրի վրայ գտնուած բոլոր մարմիններուն վրայ կը ճնշէ: Օդին ճնշումը սապէս կրնայ ցուցուիլ: Ջրով լեւի լեցուն գաւաթ մը առէք և բերնին վրայ թուղթ մը փակցընելով՝ դարձուցէք հակառակ կողմը (պատկ. 17): Պի-

Պատկ. 17. Օդին ճնշումը ցուցնող փորձ:

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

1. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

ՅԱՏԱԿ ԱՆՈՒՆ

1. Ըսեք եւ գրեցեք թէ սա անուաները ի՞նչ կը ցուցը-
նեն, այսինքն ինչի՞ անուաներ են՝ անձի՞, ֆաղսֆի՞,
երկրի՞, պեռութեան, շեռի՞, շիճի՞, եւայլն :

1. Թռնաս, յատուկ անուն՝ անձի : — 2. Մարիամ,
յատուկ անուն՝ . . . (ինչի՞) : — 3. Ֆրանսա, յատուկ
անուն . . . : — 4. Պոլիս, յատուկ անուն՝ . . . : —
5. Մոսկուա, յատուկ անուն՝ . . . : — 6. Անգղիա, յա-
տուկ անուն՝ . . . : — 7. Գանգէս, յատուկ անուն՝ . . . :
— 8. Պալքան, յատուկ անուն՝ . . . : — 9. Ռուսաս-
տան, յատուկ անուն՝ . . . : — 10. Ասիա, յատուկ ա-
նուն՝ . . . : — 11. Ուրմիա, յատուկ անուն՝ . . . : —
12. Վոսփոր, յատուկ անուն՝ . . . : — 13. Կրեւէ, յա-
տուկ անուն՝ . . . : — 14. Մինաս, յատուկ անուն՝
. . . : — 15. Էջմիածին, յատուկ անուն՝ . . . : — 16.
Իսկուհի, յատուկ անուն՝ . . . :

ԻՆՉ ԱՆՈՒՅՆ

2. Բերանացի եւ գրաւոր ըսե՛ք թէ ի՞նչ կ'ուտեն հե-
տեւեալ կենդանիները :

1. Եզը կ'ուտէ . . . , . . . և . . . : — 2. Շունը
կ'ուտէ . . . , . . . և . . . : — 3. Ուղտը կ'ուտէ . . . :
— 4. Փիղը կ'ուտէ . . . , . . . և . . . : — 5. Ձին կ'ուտէ
. . . , . . . և . . . : — 6. Այծը կ'ուտէ . . . և . . . :

— 7. Օձը կ'ուտէ . . . և . . . : — 8. Մուկը կ'ուտէ
. . . , . . . և . . . : — 9. Ձուկը կ'ուտէ . . . , և
. . . : — 10. Ոչխարը կ'ուտէ . . . և . . . : — 11.
Թռչունը կ'ուտէ . . . : 12. Գաջը կ'ուտէ . . . և . . . :
— 13. Աղուէսը կ'ուտէ . . . և . . . : — 14. Նապաս-
տակը կ'ուտէ . . . և . . . : — 15. Կապիկը կ'ուտէ
. . . և . . . : — 16. Խոզը կ'ուտէ . . . և . . . :

3. Օրինակին պէս բառեր շինեցեք .

1. Իշխան, իշխել, իշխանութիւն : — 2. Գարող,
. . . , . . . : — 3. Գննիչ, . . . , . . . : — 4. Շէնք,
. . . , . . . : — 5. Տէր, . . . , . . . : — 6. Թագաւոր,
. . . , . . . : — 7. Եղբայր, . . . , . . . : — 8. Ընկեր,
9. Ծուռ, . . . , . . . : — 10. Մեծ, . . . , . . . : —
11. Խենթ, . . . , . . . : — 12. Ցած, . . . , . . . : —
13. Տաք, . . . , . . . : 14. Պաղ, . . . , . . . : — 15.
Փայլուն, . . . , . . . : 16. Դեղին, . . . , . . . :

ՏԵՍԱԿԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳ

4. Պատասխանեցեք բերանացի եւ գրաւոր :

1. Ի՞նչ է բառը, ի՞նչ է վանկը :
2. Հայերէնի մէջ քանի՞ բաղաձայն գիր կայ և քանի՞
ձայնաւոր :
3. Ի՞նչ կ'ըսուի երկու պարզ ձայնաւոր գրի՞ որ մէկ
ձայն կը հանեն :
4. Ի՞նչ է երկբարբառը :
5. Անձ, կենդանի և իր նշանակող բառերը ինչ կ'ըս-
ուին Քերականութեան մէջ :
6. Իսկ ընել՝ ըլլալ ցուցընող բառերը :
7. Անձի մը, կենդանիի մը, առարկայի մը ի՞նչպէս
ըլլալը ցուցընող բա՞ռը ինչ կ'ըսուի :
8. Գտէք 10 հատ որպիսութիւն նշանակող բառեր :

2. ԳԱՍ. — ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑ

Ա. Սահմանական Ներկայ. — Երեք լծորդութեան բայերը (եղ, իղ, աղ) Սահմանական ներկային մէջ ալ տարբեր ձևով կը վերջաւորին :

Ա. Լծորդ.	Բ. Լծորդ.	Գ. Լծորդ.
Ես կը գրեմ	Ես կը խօսիմ	Ես կը կարդամ
Դուն կը գրես	Դուն կը խօսիս	Դուն կը կարդաս
Ան կը գրէ	Ան կը խօսի	Ան կը կարդայ
Մենք կը գրենք	Մենք կը խօսինք	Մենք կը կարդանք
Դուք կը գրեիք	Դուք կը խօսիք	Դուք կը կարդաիք
Անոնք կը գրեն	Անոնք կը խօսին	Անոնք կը կարդան

Ա. լծորդութեան բայերուն Սահմանական ներկային կը վերջաւորի եզակիի մէջ — եմ, ես, ե

Յոքնակի մէջ — եմք, եք, են

Բ. լծորդութեան բայերը Սահմանական ներկայ կ'ըլլան ստոյգ . եզակի — իմ, իս, ի

Յոքնակի — ինք, իք, ին

Գ. լծորդութեան բայերը Սահմանական եղանակի ներկայ ժամանակը ցուցնելու համար արմատին ծայրը կը փոխեն ստոյգ . եզակի — ամ, աս, այ

Յոքնակի — անք, անք, անք

5. Սահմանական ներկայ ըրէք սա բառերը .

1. Հանել, պառկիլ, հազալ

2. Գովել, հաւնիլ, աղալ

3. Կանչել, հայել, լուալ

6. Սա բայերուն աներեւոյթները գրեցէք.

Կը կանչեմ, կը պառկինք, կը կարդան, կը հազաս, կը սորվին, կ'երգէ, կը քալիս, կը յոգնինք, կը հատի, կը լսէք, կը սորվիմ, կը կարդայ, կը լուանք, կը հայ-իմ, կը պարպէ, կը դիզեմ, կ'աշխատիս, կ'աղայ, կը սպասենք, կը հաւնիք, կը յուսանք :

7. Բ' քանացի քսե՛ք թէ նոյն բայերը ո՞ր լծորդութեան կը պատկանին՝ Առաջին, երկրորդ թէ երրորդ :

Օր. Կը կանչեմ՝ Ա. լծորդութեան բայ է :

8. Նոյն բայերուն սկիզբը դրէք ես, դուն, ան, մենք, դուք, անոնք դերանունները, ըստ յարմարութեան, այսպէս. Ես կը կանչեմ, մենք կը պառկինք, եայլիս :

1. Երեք լծորդութեանց Սահմ. ներկային միեւնոյն ձևով կը վերջաւորի : — Ա. լծորդութեան բայերը ի՞նչպէս կը վերջաւորին : — Երկրորդը : — Երրորդը :

3. ԳԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

ԱԾԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՐԻՆ ՆԵՐՀԱԿԸ

9. Սա խօսքերուն մէջ յեղափոխ բառերուն ներմակը դրէք զիծերուն տեղը :

1. Մեր տունը մեծ է, — է : 2. Ձեր կօշիկները շայն չեն, — են : 3. Ձեռքերդ ցեղմակ չեն — են : 4. Լիւսնէրը բարձր չեն, — են : 5. Գրիչները հաստ չեն, — են : 6. Անոնց քանակները ծուռ չեն, — են : 7. Մեր աղա-րակին սպասաւորները դանդաղ չեն, — են : 8. Հա-զուստներս աղտոտ չեն, — են : 9. Աս գուլպաները եր-կայն չեն, — են : 10. Ձմեռուան օգերը տաք չեն, — են : 11. Ձեր գրաւորները չար չեն, — են, 12. Անոնց զմեկները գուռ չեն, — են :

ԱՐՀԵՍՏՆԵՐ ՈՒ ԱՐՈՒՆԵՍՏՆԵՐ

10. Ըսե՛ք, ի՞նչ կ'ընէ .

Դեղագործը, անասնաբոյծը, բժիշկը, ակնաբոյժը, ատամնաբոյժը, քաղաքապետը, թատերապետը, երա-

ժըշտապետը , ձիավաճառը , փայտահարը , դոճարավաճառը , ձիադարմանը , վիրաբույժը , արձանագործը , քանդակագործը , աշխարհագիրը , պատմագիրը , երաժիշտը , կատակերգակը , դերասանը , աստեղագետը , լարախաղացը , ձեռնածուռն կամ աճպարարը , նկարիչը , լուսանկարիչը , պայտարը , խաղախորդը , ոտալնանկը :

11. Խնջ կ'ըսուի ան .

1. Որ չի տեսներ . 2. Որ չի լսեր . 3. Որ մէկ աչք ունի . 4. Որ մէկ ձեռք ունի . 5. Որ գլուխը մազ չունի . 6. Որ լեզու չունի . 7. Որ բանականութիւնը կորսնցուցած է . 8. Որուն անդամները լուծուած են , (այսինքն չեն կրնար գործել) . 9. Որուն ծնողքը մեռած են . 10. Որուն էրիկը մեռած է . 11 Որուն կռնակը դուրս ցցուած է . 12. Որ մէկ ոտք ունի :

12. Կետերուն տեղ դրէք պատշաճ բառերը, օրինակին համեմատ : Օր. Ձին չորս ոտքով կենդանի է :

1. Ձին չորս ոտքով . . . է : — 2. Թռչունը երկու ոտքով . . . է : — 3. Սպանախը . . . է : — 4. Յորենը . . . է : — 5. Սեղանը . . . է : 6. Շաքարը . . . է : — 7. Բաճկոնը . . . է : — 8. Քանակը . . . է : — 9. Խնձորը . . . է : — 10. Շունը . . . է : — 11. Ագարակը . . . է : — 12. Սղոցը . . . է : — 13. Աղը . . . է : — 14. Ոսկին . . . է : — 15. Տղրուկը . . . է : — 16. Բզէզը . . . է : — 17. Անձեղը . . . է : — 18. Թխնիկը . . . : — 19. Դլփինն ալ . . . է :

ՏԵՍԱԿԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳ

13. Հարցումներուն պատասխանեցէք :

1. Նախադասութիւն մը քանի՞ մասէ կը բաղկանայ :
2. Գործողութիւնը կատարող անձը ի՞նչ կ'ըսուի նախադասութեան մէջ :

3. Ի՞նչ տեսակ բառեր Տէր բայի կրնան ըլլալ :
4. » » » Ստորոգելի » »
5. » » » Սեռի խնդիր » »
6. » » » Բնութեան խնդիր » »
7. Ի՞նչ հարցումով կը գտնուի Տէր բային :
8. » » » Սեռի խնդիրը :
9. » » » Բնութեան խնդիրը :
10. Ի՞նչ կը կոչուի այն ուսումը որ ուղիղ խօսիլ ու գրել կը սորվեցընէ :

4. ԴԱՍ. — ԱՆՑԵԱԼ ԱՆԿԱՏԱՐ

2. Սահմանական Անկասար. — Երեք լծորդութեան բայերուն Սահմանական Անկատարը սապէս կ'ըլլայ .

Ա. Լծորդ.	Բ. Լծորդ.	Գ. Լծորդ.
Ես կը գրեի	կը խօսեի	կը կարդայի
Դուն կը գրեիր	կը խօսեիր	կը կարդայիր
Ան կը գրէր	կը խօսէր	կը կարդար
Մենք կը գրեինք	կը խօսեինք	կը կարդայինք
Դուք կը գրեիք	կը խօսեիք	կը կարդայիք
Անոնք կը գրեին	կը խօսեին	կը կարդային

Ա. և Բ. լծորդութեանց վերջաւորութիւնները միեւնոյն ձեւն ունին . եի, էիր, էր (եղակիի մէջ)

էինք, էիք, էին (յօքնակիի մէջ) :

Գ. լծորդութեան բայերուն Սահմանական անկատարը կը վերջաւորի այսպէս . Եզ. այի, այիր, ար
Յոք. այինք, այիք, ային

3. Սահմ. Ներկային և Անկատարին սկիզբը միշտ կը մասնիկ կը գրուի , որ ձայնաւորով սկսող բայերէն առաջ՝ ը գիրը քննուելով՝ կ'ըլլայ, իսկ միավանկ բայերէ առաջ կու կը գրուի :

Օրինակ . — ԿԸ մտածեմ , Կ'ամչնաս , ԿՈՒ լայ :

14. Սահմանական անկատար ըրեք սա բայերը :

1. Սիրել , Ասլիլ , Պոռալ
2. Ուղել , Նասիլ , Մնալ
3. Խմել , Աշխատիլ , Խաղալ

15. Էջ 56 Հրահանգի բայերը Սահմանական եղանակ Անկատար ժամանակի փոխեցեք , այսպես . Կը կանչէի , կը պառկէինք , կը կարդային , Էայլն :

16. Սա խօսքերը Սահմ. Ներկայ են : Աշակերտը Անկատարի բոլ փոխե՛ զանոնք՝ բերանացի եւ գրաւոր :

1. Հայրս գիր կը գրէ : — 2. Դու չատ կը խօսիս : — 3. Աղքատը կը մուրայ : — 4. Հովիւը ոչխար կ'աբաժէ : — 5. Ոչխարները խոտ կ'ուտեն : — 6. Ոճրագործը կը պատժուի : — 7. Տո՛ւն կ'երթաս թէ այգի : — 7. Ես միշտ կը կարգամ : 9. Դուք չատ կը խնդաք : — 10. Մենք կը պարտինք : — 11. Սնունք մեր մօտ կը բնակին : 12. Կը հաճե՛ք ինծի հետ զալ : — 13. Յամայրը (մեղրան), արջը և առնը (վայրի ոչխար) կը բնակին Կեղերնական Ասիա , Թիպեթի լեռնագագաթներուն վրայ :

2. Ա. լծորդութեան Սահմ. Անկատար ի՞նչպէս կը վերջաւորի : Երեւորդ : Իսկ երեւորդ : 3. Կը մասնիկը ո՛ւր կը դուի : Ե՛րբ կ'կը գործածենք : Ո՛ր բայեր կու մասնիկ կ'աւանդեն :

5. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

17. Որ արհեստաւորներ կը գործածեն

Մասնոց , մուրճ , եռանկիւն , կապարալար , խարտոց , ուրագ , յետան , կաղապար , մուրճ , սալ , սայլ , արմուխ , լուծ , թակ , աղեղ , մասնոց , դանակ , աքճան , մամուլ , ունելի , երկժանի :

Օրինակ. — Մասնոցը դերձակի գործիք է . Էայլն :

18. Կետերուն տեղ յատուկ անուն դրեք :

... բանաստեղծը : — ... պատմագիրը : — ... մարգարէն : — ... կայսրը : — ... թագուհին : — ... ասպետը : — ... առակախօսը : — ... սրասկերահանը : — ... նաւահանգիստը : — ... պատերազմը : — ... նեղուցը : — ... լեռնագագաթն : — ... բուրգերը : — ... լիճը : — ... նաւարանը : — ... գինին : — ... ծոցը : — ... կղզին : — ... լեռը : — ... ուղիւհանողը : — ... ծովը : — ... կուտակալը : — ... Ջարը : — ... Շահը : — ... իշխանը : — ... մարտիրոսը : — ... առաքեալը : — ... կաթուղիկոսը : — ... եպիսկոպոսը : — ... նահապետը : — ... Փարաւոնը : — ... դուքոր : — ... էմիրը : — ... չէյիսը : — ... պատրիարքը : — ... ազգապետը : — ... դեսպանը : — ... հիւպատոսը :

19. Հարցումներուն պատասխանեցեք միայն բայով մը. Օր. Փոքոցով կը փչէ , Ունելիով կը բռնէ :

Խնչ կ'ընէ դարբինը՝ փքոցով , ունելիով , մուրճով , խաշտոցով , ծակիչով , մամուլով :

20. Նոյն բային քով դրեք տեք բային եւ նորեւ գրեցեք , այսպէս . Դարբինը փոքոցով կը փչէ , ունելիով կը բռնէ , մուրճով կը զարնէ , Էայլն :

21. Նոյն խօսքն ընդլայնեցեք՝ անելցնելով սեռի խնդիր մը. Օրինակ , Դարբինը փքոցով կը փչէ կրակը , Էայլն :

ՏԵՍԱԿԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳ

22. Հարցումներուն պատասխանեցեք .

1. Խնչ է անունը կամ գոյականը :
2. Անունը ե՞րբ յատուկ է և ե՞րբ հասարակ :
3. Խնչ կը ցուցնէ նիւթախան անունը . — Իսկ վերացականը :

4. Ի՞նչ է *sker* բային :
5. Եղակի տե՛ր բային ի՞նչ թիւ բայ կ'առնէ :
6. Քանի՞ տեսակ լրացուցիչ կ'առնենայ բայը :
7. Ուրիշ ի՞նչ բառեր լրացուցիչ կ'առնեն :
8. Ի՞նչ է զէմքը և քանի՞ է :
9. Ինչէ՞ն կ'որոշուի անունին թիւը :
10. Բային ժամանակը քանի՞ է և ի՞նչ կը ցուցնէ :
11. Եղանակը քանի է :
12. Քանի՞ լծորդութիւն կայ :

6. ԴԱՍ. — ԱՆՑԵԱԼ ԿԱՏԱՐԵԱԼ

4. Սահմանական՝ Կատարեալ . — Երեք լծորդութեան բայերուն Սահմ. եղանակի Անցեալ Կատարեալ ժամանակը սապէս կ'ըլլայ .

Ա. Լծորդ.	Բ. Լծորդ.	Գ. Լծորդ.
Ես գրեցի	Ես խօսեցայ	Ես կարդացի
Դու — եցիր	Դու — եցար	Դու — ացիր
Ան — եց	Ան — եցաւ	Ան — աց
Մենք — եցինք	Մենք — եցանք	Մենք — ացինք
Դուք — եցիք	Դուք — եցաք	Դուք — ացիք
Անոնք — եցին	Անոնք — եցան	Անոնք — ացին

(Ինչպէս կը տեսնուի, Կատարեալին սկիզբը կը մասնիկ չկայ) :

5. Բայը երկու կերպով ցոյց կուտայ անցած գործողութիւն մը: Ինչպէս տեսանք, բայը երկու կերպով կը յայտնէ անցած իրողութիւն մը. մէկը՝ անկասար կերպով որ կը ցուցնէ թէ գործը կատարուած է ուրիշ գործողութեան մը միջոցին: Միւսը՝ կասարեալ կերպով, որ ցոյց կուտայ թէ գործողութիւնը կատարուած է բոլորովին անցած դացած ժամանակի մը մէջ :

23. Անցեալ կատարեալ ձեռով խոնարհեցիր .

1. Թըշեւ , Յոգնիլ , Հազալ
2. Փորեւ , Պատիլ , Հոգալ
3. Բռնեւ , Նայիլ , Փոփսալ

24. Էջ 56 Հրահանգի բայերը Կատարեալ Անցեալ ըրէք , այսպէս . Կանչեցի , պահեցանք :

25. Սա խօսքերը յոքնակի ըրէք .

1. Սպասուէին վառեց ճրագը : — 2. Դուն աւելցիր բակը : — 3. Թռչունը երգեց ծառին վրայ : — 4. Քահանան մեռելը թաղեց : — 5. Նաւաստին առաջատու պարզեց : — 6. Վարժապետը ճառ մը խօսեցաւ : — 7. Տէրտէրը Աւետարան կարդաց : — 8. Մատն ալրեցաւ բոցին : — 9. Ես ջուրի պէս կարդացի դաս : — 10. Մինչև առտու ցուրտէն դողացիր ու հազացիր : — 11. Զաղացապանը ցորեն դնեց , աղաց ու ծախեց : — 12. Լոյսը պլպլաց :

4. երեք լծորդութեան Անցեալ Կատարեալ ժամանակը ի՞նչ գրեով կը վերջաւորի: Անցեալ Կատարեալը կը մասնիկ կ'առնէ: 5. Քանի՞ կերպ է անցեալը :

7. ԴԱՍ. — ՀՐԱՆԱՆԳՆԵՐ

26. Սա բառերը յոքնակի ըրէք , այսպէս . Աղիստիւն խոնարհ . — Աղիստեւուն խոնարհեցաւ , եւ այլն :

Աղքատին խրճիթը , հարուստին ապարանքը , թագաւորին պալատը , լեռին աղբիւրը , կաքաւին բոցը , գեղացիին տղան , գեղին դպրոցը , պարտէզին պատը , այս երկրին բնակիչը , ճարտարագետին յատակագիծը , ածուին բանջարեղէնը , որմնագիրին ծեփիչը , հիւանդին կարկինը , ատաղձագործին սղոցը , քարակտիւն կռանը ,

դարբինին ուռը, հայագործին փուռը, որսորդին հրացանը, կարուակին ասեղն ու հերիւնը, նաւին կայմը, ջուհակին կկոցը, ջահրակը, իլը և շրջնակալը (*):

27. Սա բայերուն գոյականը գտեք .

Գողնալ, այցելել, թղթակցել, գրել, ջրել, քաղել, գամել, մորթել, պագնել, համբուրել, ծխել, ծծել, պամնել, նեղել, գիշերել, օթեւանիլ, երեսել, քաղել, խծպել, կարել, տապկել, զբօսնել, պատիլ, կաքաւել, բնակիլ, շնչել, մահչել, որսալ, եփել, ծեփել :

28. Որոշեցեք քե հետեւեալ առարկաները բոյս են, կենդանի՞ են քե հանք են :

Թէյ, ոչխար, պղինձ, պղպեղ, յամոյր, սամոյր, ահագ, բրինձ, արջ, քարիւղ, կորեկ, առն, հանքածուխ, նարինջ, երկաթ, պողպատ, խող, մողէս, սեխ, գարի, աղամանդ, բուստ, յակինթ, մարգարիտ, սուտակ, եղջերու, նոխաղ, յովատակ, դամբիկ, մանա-նեխ, շուշան, արոյր, աղ, սնդուս :

29. Հարցումներուն պատասխանեցե՛ք ամբողջ նախադասութիւններով, այսպէս . Երկրագործը ապրով քեռ կը կրէ, և այլն :

1. Ի՞նչ կ'ընէ երկրագործը՝ սալով, բրնձով, բահով, տրմուխով, արշով, խարաղանով, մանգաղով, երկ-ժանիով, տափանով, և այլն :

2. Ի՞նչ կ'ընէ լպուտը՝ թակով, աղեղով, մկրատով, ասեղով, և այլն :

(*) Կկոց (= մեփփ), ջահրակ (= չըգրդ), իլ (= իյ), ժոխկ (= մախաւ), շրջնակալ = ջահրակին այն կտորը, որուն շուրջը կը զիգուի դերձանը կամ բուրդը :

30. Նոյն խօսքերուն մէջ բայերը, խնդիրներն ու տէր բայիները որոշեցեք, այսպէս . Երկրագործը ապրով քեռ կը կրէ : Աս խօսքին մէջ բայն է կը կրէ : Ո՞վ . — Երկրագործը՝ տէր բայի կը կրէ բային : — Երկրագործը ի՞նչ կը կրէ . — Բեռ, սեռի խնդիր՝ կը կրէ բային : — Ինչո՞վ կը կրէ . — Սալով՝ բնութեան խնդիր կը կրէ բային :

8. ԴԱՍ. — ԱՊԱՌՆԻ

6. Սահմանակա՞ն Ապառնի . — Բայերուն Սահմ. եղանակ Ապառնի ժամանակը ճիշդ ներկայ ժամանակին պէս է, միայն թէ սկիզբի կը մասնիկին տեղ պիտի կը դրուի :

Ա. Լծորդ.	Բ. Լծորդ.	Գ. Լծորդ.
Ես պիտի գրեմ	Ես պիտի խօսիմ	Ես պիտի կարդամ
Դուն » գրես	Դուն » խօսիս	Դուն » կարդաս
Ան » գրէ	Ան » խօսի	Ան » կարդայ
Մենք » գրենք	Մենք » խօսինք	Մենք » կարդանք
Դուք » գրեիք	Դուք » խօսիք	Դուք » կարդաիք
Անոնք » գրեն	Անոնք » խօսին	Անոնք » կարդան

31. Սա բայերը Ապառնի ձեռով գրեցեք :

1. Վաղել, Նմանիլ, Գթալ,
2. Ծեծել, Թրջիլ, Բաղձալ,
3. Կանչել, Հալիլ, Ունալ :

32. Սա խօսքերը Սահմ. ներկայ Գ. դեմքով գրեցեք, այսպէս . Ձին արշաւեց — Ձին կ'արշաւէ :

Ձին արշաւեց : Նապաստակը վազեց : Էջը ցատքը-տեց : Եղը քաշեց : Դառնուկը վազվզեց : Այծը ոտոտ-տեց : Կառուն ցատքեց : Մողէղը սահեցաւ : Օձը սողաց : Նո՛ր Գրեց, Գ. Պրէ-է

Ձուկը լողաց: Որդը զեռաց: Դրօշը ծածանեցաւ: Սկիւռը մագլցեցաւ: Երկիրը թաւալեցաւ: Արծիւը ճախրեց: Առիւծը յարձակեցաւ: Կոյրը զանդաջեց ու խարխալեցաւ: Մանուկը կայտուեց: Նետը սլացաւ: Առուսը սուրաց: Արեւը ծագեցաւ: Եղջերուն վազվզեց: Անիւր հովովեցաւ: Ձուրը հոսեցաւ, վազեց, թափեցաւ: Սլաքը յառաջեց: Ճօճանակը ճօճեցաւ: Նաւը սուրաց: Կառախումբը թաւալեցաւ: Անձրեւը տեղաց (Տե՛ս Լրացուցիչ, էջ 52)

33. Ըսե՛ք՝ ո՞ր լծորդութեան կը պատկանին նոյն բայերը:

34. Դրեցէք *կու* մասնիկ առնող 3 բայ: Դրեցէ՛ք *կ* մասնիկ առնող 5 բայ: Դրեցէք *կը* առնող 10 բայ:

6. Ա. լծորդութեան Սահմ. եղանակին Ապառնի ժամանակը ի՞նչ ձեւ կը վերջաւորի: — Իսկ Երկրորդ լծորդութիւնը: Հապա Երրորդը: Ապառնին *կը* մասնիկ կ'առնե՞: Ապառնին ո՞ր ժամանակի պէս կը վերջաւորի:

9. ԴԱՍ. — ԱՊԱՌՆԻ ԱՆԿԱՏԱՐ

7. Սահմանական՝ Ապառնի Անկասար. — Ապառնի Անկատարն ալ Անցեալ Անկատարին ձեւով կը վերջաւորի, կը մասնակին տեղ պիտի մասնակ առնելով.

Ա. լծորդ.	Բ. լծորդ.	Գ. լծորդ.
Պիտի գր էի	պիտի խօս էի	պիտի կարգ այի
» գր էիր	» խօս էիր	» կարգ այիր
» գր եր	» խօս եր	» կարգ ար
» գր էինք	» խօս էինք	» կարգ այինք
» գր էիք	» խօս էիք	» կարգ այիք
» գր էին	» խօս էին	» կարգ ային

35. Սա բայերը Ապառնի անկատար ձեւով խոնարհեցէք. *Խնդրե՛լ, Տրտնի՛լ, Սուռա՛լ:*

36. Բերանացի եւ գրաւոր պատմականեցէք եւ գտէք հետեւեալ անուանքը.

1. Կապոյտ ծաղիկ մը: — 2. Կարմիր ծաղիկ մը: — 3. Դելիլ ծաղիկ մը: — 4. Մանիշակազոյն ծաղիկ մը: — 5. Մեծ գետ մը: — 6. Բարձր լեռ մը: — 7. Ընդարձակ անապատ մը: — 8. Կրծող կենդանի մը: — 9. Որոճացող կենդանի մը: — 10. Մասկեր կենդանի մը: — 11. Քաղցրածայն թռչուն մը: — 12. Փայլուն մետաղ մը: — 13. Օգտակար հեղուկ մը: — 14. Վնասակար միջատ մը: — 15. Թրու հեղուկ մը:

37. Էջ 56, Հրանանգ 6 ի բայերը Ապառնի անկատար ըրէք: Օրինակ. *Պիտի կանչեի, պիտի պառկեիր, եպն:*

7. — Երեք լծորդութեանց Անկասար Ապառնին ի՞նչպէս կը վերջաւորի:

10. ԴԱՍ. — ԹԻՒ 2, 4, 6, 8, 9 ԴԱՍԵՐՈՒՆ ԱՄՓՈՓՈՒՄԸ

Սահման. Ներկայ. — Բային այն ժամանակը, որ կը ցուցնէ թէ գործը կը կատարուի խօսուած միջոցին, կը կոչուի Սահմանական (եղանակ) Ներկայ (ժամանակ):

Անկատար. — Երբ բային նշանակած գործը անցած լինեցած է, բայց ուրիշ գործողութեան մը հետ մէկ տեղ կատարուած է, այն ատեն բայը Սահմանական (եղանակ) Անկատար (ժամանակ) կը կոչուի:

Անցեալ կատարեալ. — Երբ բայը կը ցուցնէ գործողութիւն մը որ բաւարարին անցած ժամանակի մէջ տեղի ունեցած է, այդ բայը Անցեալ կատարեալ կ'ըսուի:

Անցած գործ մը երկու ձեւով կը բացատրուի. — Բային նշանակած գործողութիւնը երբ կատարուած լինեցած է, կ'արտայայտուի երկու կերպով. մէկը Անկատար միւսը Կատարեալ:

Ապառնի. — Երբ բային ցուցուցած գործը ղեռն է կատարուած, կամ հիմա չի կատարուիր՝ այլ ասկէ վերջը գալիք ժամանակ մը պիտի կատարուի, այն բայը Ապառնի ժամանակ է:

Ապառնին ալ երկուք է. Ներկայ Ապառնի, Անկասար Ապառնի:

Ներկայ Ապառնին կը նշանակէ թէ գործողութիւնը հիմա կամ վերջը պիտի կատարուի: Իսկ Անկատար Ապառնին ուրիշ բայէ մը կախում ունենալով՝ կը յայտնէ թէ գործողութիւնը կատարուած չէ:

11. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

38. Սա բայերուն արմատները գտեք:

Օրինակ, Դալել — ֆալ:

1. Մշակել, երգել, փորել, չարել, գործել, վառել, հերկել, ներկել, եփել, ծեփել, ծեծել, ծծել:

2. Խօսիլ, սրտիլ, դադրիլ, չարժիլ, կանգնիլ, փայլիլ, բուսնիլ, խորովիլ, հալիլ, եփիլ, ուռիլ, հուլովիլ, ծլիլ:

3. Հոգալ, մուրալ, խաղալ, որսալ, յուսալ, հաղալ, երերալ, ծխալ, միալ, դողալ, շողալ, կաղալ, պղպղալ, ջանալ:

39. Հարցումներուն պատասխանելով՝ խօսքեր կազմեցեք, այսպէս. Դասաւորը դաս կը փարէ:

1. Դատաւորը ինչ կ'ընէ: — 2. Նաւապետը: — 3. Բժիշկը: — 4. Բրժժուր: — 5. Ժգնաւորը: — 6. Վաճառականը: — 7. Այգեգործը: — 8. Հիւանդը: — 9. Ժամբորդը: — 10. Մշակը: — 11. Պարտիզանը:

40. Սա երեք բայերը գրեցեք Սահմ. եղանակ Ներկայ, Անկասար, Եւ Կասարեալ մեներով, այսպէս.

Եւ կը անկեմ, դուն կը բուսնիս, ան կը ծփայ, Մենք կը անկենք, դուք կը բուսնիք, անոնք կը ծփանան:

41. Գրեցեք Ապառնի ժամանակներն ալ:

12. ԴԱՍ. — Ս. Գ. Ն. ԿԱՄ Ը. ԳԻՐԵՐԸ

Տ. Անունները որո՞ւող գիրքեր — Երբ տուն կ'ընեմ, յայտնի չէ թէ ո՞ր տունը կամ որո՞ւ տուն ըսել կ'ուզեմ: Բայց երբ ըսեմ Տունս, ան ասուն կը հասկցուի թէ իմ տունն ըսել կ'ուզեմ,

Նոյնպէս երբ ասուն դ կ'ըսեմ, յայտնի է թէ ինչ տունը հասկցնել կ'ուզեմ:

Երբ տունը ըսեմ, կը հասկցուի անոր (այսինչ մարդուն) տունը կամ այս ինչ որոշ և ծանօթ տունը:

9. Ս, Դ, Ը (Ն) ՅՕԴԵՐԸ: — Այս Ս, Դ, Ը և Ն գիրքերը յօդ կը կոչուին և դոյականներուն ծայրը կցուելով ցոյց կուտան թէ դոյականը որոշեալ իմաստով գործածուած է:

10. Չայնաւորով վերջացող անուններուն ծայրը ն յօդ կը դրուի: Օրինակ՝ Մեղուը չ'ըսուիր, այլ մեղուն:

42. Սա անուններուն ծայրն յօդը ջնջեցեք.

Պարտեզին դուռը: — Բաղաժին փողոցները: — Ուղտիս պոչը: — Զաւկիս սէրը: — Վարժապետիդ հրամանը: — Ժամացոյցին սլաքը: — Վարժուհիիս խրատը: — Պարտեզիդ ածունները: — Կերակուրին աղը: — Գրիչին ծայրը: — Աղքատին հագուստը: — Մանուկին անունը: — Յիսուսին առաքեալները: — Դաւիթին քնարը:

43. Սա անուններէն ո՞րը յօդ ունի Եւ ո՞րը ջոնի՝ գատ գատ գրեցեք:

Թան, չորթան, աւանդ, ուս, բերան, սեղան, դե-

բան, յոյս, լոյս, բոյս, կոյս, հուն, բուն, քուն, շուն, տուն, մածուն, անուն, աշուն, մարմանդ, հիւանդ, եռանդ, արգանդ, սանդ, սլատանդ, սպանդ, աւան, դաւադան, հայս, թեւհայս, խիւս, հիւս :

44. Սա բառերուն ծայրը ել, իլ, ալ կցելով՝ բայեր կազմեցեր :

1. Ծամբորդ, խաղ, խաչ, խոց, պատան, պատ, բիր, հերկ, բծիչկ, դեղ, մորթ, չնորհ, վատտակ, ծախ, եռ, խօս, հոդ, աղ, փայլ, ծիծ, ծուծ, ծաղիկ, սող, շող, չարժ, քար, արիւն, կառկած, խոց, կրակ, լակ, ծիլ :

2. Գոց, կարծ, նեղ, խոնարհ, լուսաւոր, մօտ, փառաւոր, սլակաս, փակ, շոպլ, մեծ, ուժով, ծածուկ, հատաատ, ժանդոտ, նուաղ, արծակ, դանդաղ, յաճախ :

8. Անուցները որոշող գիրերը որո՞ցն են : — 9. Ի՞նչ կը կոչուին այդ գիրերը : — 10. Ե՞րբ ն կը գրուի եւ ե՞րբ ը :

13. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

45. Սա խօսքերուն մէջ գտե՛ք Տէր բայիները :

1. Պարտէզին դուռը զոցեցի : — 2. Քաղաքին փողոցները չափեցիր : — 3. Ուղտիս պոչը քաշեց : — 4. Զաւկիս սէրը պիտի յիշեմ : — 5. Վարժապետիդ հրամանը կատարեցիր : — 6. Ժամացոյցին սլաքը հանեցինք : — 7. Վարժուհիիս խրատը պիտի լսէք : — 8. Պարտէզիդ ածուները կը մաքրէի : — 9. Կերակուրին աղը ցանեցին : — 10. Գրէչին ծայրը ծռեց : — 11. Աղքատին հագուստը կը կարկտէի : — 12. Մանուկին առունը Յիսուս կոչեցին : — 13. Յիսուսին առաքեալները կը պատուէնք : — 14. Դաւիթին քնարը կը հնչեցընեմ :

46. Նոյն հրահանգը նորէն օրինակեցէ՛ք՝ Տէր բայիներն

ալ գրելով, եւ բայերուն տակէն գիծ քաշեցէք, այսպէս . — Պարտէզին դուռը **ԵՍ** (Տէր բայի) զոցեցի :

47. Իբրեւ մէկ բայ խոնարհեցէք սա վեց բայերը :

Մամտալ, ուռիլ, վճարել,
Հալիլ, նորոգել, խորդալ :

48. Սա գոյգ անուններուն ծայրը յօդ դրէք :

Հացի կեղեւ : — Գրքի կողք : — Քարիւղի հոտ : — Աղբիւրի ջուր : — Գետի եզերք : — Ածուխի փոշի : — Ծառի ճիւղ : — Զեռքի փայտ : — Ուռքի կոշտ : — Կանաչի ոսկոր : — Հովիւի շուն : — Տունի պահապան : — Ծաշի սեղան : — Քաղաքի դուռ : — Ծղնաւորի բնակարան : — Վարուճի կուտ : — Ծրագի լոյս : — Գետի հուն : — Ծառի բուն : — Դնդուլցի միտ :

49. Նոյն բառերը մէյմէկ խօսքի մէջ գործածեցէք իբրեւ Տէր բայի կամ ենդիր :

Օրինակ. — Հացին կեղեւը կը սիրեմ : — Գրքին կողքը պատուեցաւ :

50. Գրեցէք 10 բառ, ել վերջաւորող, 10 բայ իւ վերջաւորող եւ 10 բայ ալ վերջաւորող :

51. Սանմանին համեմատ յատուկ անունները գտէք :

1. Տիեզերքին արարիչը : — 2. Բնակած երկիրդ : — 3. Չորս Աւետարանը գրողները : 4. Մեր նախածնողներուն բնակած երկիրը : — 5. Ամբիկան գտնող նաւապետը : — 6. Օսմ. Պետութեան հիմնադիրը : — 7. Առաջին մարտիրոսը : — 8. Թուրքիայի մայրաքաղաքը : — 9. Սաղմոսները գրող մարգարէն : — 10. Եգիպտոսի մէջէն անցնող գետը : 11. Այն գետը զոր Մովսէս իր գաւազանով երկուքի բաժնեց : — 12. Այն երկիրը որ Յրաթ ու Թիճրէ գետերուն մէջտեղ կը գտնուի :

14. ԴԱՍ. — ՎԵՐԱՔԱՂ ԲԱՅԻ

11. Բայ. — 1. Բայը բառ մ'է որ կը նշանակէ բան մը ընել կամ ըլլալ :

Բայը կ'արտայայտէ գործ մը զոր կ'ընենք :

Նաեւ բայը կը հաստատէ թէ անձ մը կամ իր մը ի՞նչ յատկութիւն ունին :

2. Տէր բայի. — Տէր բային կը ներկայացնէ այն անձը կամ իրը որ գործ մը կ'ընէ կամ այս ինչ յատկութիւնն ունի :

3. Բային երեք դեմքերը. — Առաջին դէմքն է խօսողը : Ա. դէմքը ես գերանուենն է : (*)

Երկրորդ դէմքը այն անձն է որուն կը խօսինք :

Բ. դէմքը դուն գերանուենն է : (**)

Երրորդ դէմքն է այն անձը որուն խօսքը կ'ընենք :

Գ. դէմքը ան գերանուենն է կամ գոյական մը : (***)

4. Թիւ. — Բայը կրնայ ըլլալ եզակի կամ Յոգնակի : Բայը երկու թիւ ունի :

Եզակի. — Ես, դու, ան գերանուենները եզակի բայեր կրնան ունենալ :

Յոգնակի. — Մենք, դուք, անոնք գերանուեններն ալ յոգնակի բայերու հետ կը գործածուին :

52. Գոյական Տէր բայիով 5 նախադասութիւն գրեցէք :

53. Կետերուն տեղ պատշաճ բառերը դրէք .

1. Կաղնին շատ մեծ . . . է, որ կը բուսնի . . . ին մէջ :

2. Բարձր լեռներուն վրայ ամառ ձմեռ . . . կը դըտնուի : Այդ ձիւնը ամառ ատեն հալելով . . . կ'ըլլայ ե . . . էն վար հոսելով . . . կը կաղմէ ե կ'երթայ թափիլ . . . (ո՛ւր) :

(*) Ես գերանուենին քով 5 բայ գրէք :

(**) Դուն գերանուենին քով 5 բայ գրէք :

(***) Ան գերանուենին քով 5 բայ գրէք :

3. Պաշտօնու ծառերուն վրայ դարնան կը բացուին գոյնզգոյն . . . , որոնք ամառը . . . կ'ըլլան :

4. Զին մարդուս օգտակար . . . է :

5. Մայրերը գուրգուրանքով կը խնամեն իրենց . . . :

6. Գիշերը լոյս ունենալու համար . . . , . . . , . . . , . . . , ե . . . կը վառենք :

7. Փոթորիկի ատեն, . . . կ'որոտան, ե . . . կը փայլատակէ : Այդ միջոցին վտանգաւոր է . . . տակ ապաստանիլ : Բարձր չէնքերը . . . էն զերծ մնալու համար . . . կ'ուսենան :

54. Գտէք այս նրանանգին մեջի բայերը .

15 ԴԱՍ. — ՎԵՐԱՔԱՂ ԲԱՅԻ (Շար.)

12. Ժամանակ. — 1. Ժամանակը կը ցուցնէ թէ գործողութիւն մը ե՞րբ կատարուած է, ե՞րբ կը կատարուի, ե՞րբ պիտի կատարուի :

2. Ժամանակը երեք է. Ներկայ, Անցեալ, Ապառնի :

3. Ներկան կը ցուցնէ թէ գործը կը կատարուի խօսուած պահուն :

4. Անցեալը կը ցուցնէ թէ գործը կատարուած լմընցած է առաջուրէն :

5. Ապառնին կը ցուցնէ թէ գործը դեռ նոր պիտի կատարուի :

13. Եղանակ. — 1. Եղանակը կը յայտնէ թէ ի՞նչ ձևով, ի՞նչ կերպով կը կատարուի գործը :

2. Եղանակը հինգ է .

3. Սահմանական որ գործողութիւնը կը հաստատէ, կը սահմանէ :

4. Հրամայական որ պատուէր կամ հրաման կը ցուցնէ :

5. Ստորագրասկան որ կը ցուցնէ թէ գործ մը ուրիշ գործէ մը վերջը կը պատահի :

6. Անորոշ կամ Անեղեղոր որ կը յայտնէ անստորջ, անորոշ գործողութիւն մը :

7. Ընդունելութիւն կամ Դերբայ որ անձերուն և իրերուն յատկութիւնը՝ վիճակը կը ցուցնէ :

14. Արմատ. — Բային արմատը այն մասն է որ նշանակութիւն մը ունի : Արմատը անփոփոխ կը մնայ բային ամբողջ լծորդութեան մէջ :

15. Վերջաւորութիւն. — Բային վերջաւորութիւնը այն մասն է որ դէմքին, թիւին, ժամանակին, եղանակին և լծորդութեան համեմատ կը փոխուի :

55. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ դերանունները ի՞նչ դերքն են. ի՞նչ քիւ են :

Դուռն կը բաց : — Մենք կը նետենք : — Դուք կը յուսաք : — Անոնք կը թողնեն : — Ես կը հարցնեմ : — Անոնք պիտի զբօսեն : — Ան կը անտնայ : — Դուք կը գանիք : — Դուռն կ'ընկղմի : — Անոնք կը սխալին : — Ես մոլորեցայ : — Ան կը նմանի : — Դուռն կը քաղես :

56. Դրեցէք երկու նախադասութիւն՝ եզակի բայով : Դրեցէք երեք նախադասութիւն յոթնակի բայով :

57. Նրեք խօսք ալ գրեցէք, որոնց մէջ բայը անցեալ ժամանակ ցուցնէ : — Նրեք նախադասութիւն ալ Ապառնի ժամանակով գրեցէք :

58. Դոյն նշանակող անձանց մը դրեք կետերուն տեղ : Օրինակ . Յարողը դեղին է :

Յարողը . . . է : — Կեռասը . . . է : — Խաղողը . . . է : — Խոտը . . . է : — Շապիկը . . . է : — Ամպը . . . է : — Պղինձը . . . է : — Կիտրոնը . . . է : — Նարինջը . . . է : — Ածուխը . . . է : — Կաթը . . . է : — Շուշանը . . . է : — Մեխակը . . . է : — Արեւը . . . է :

16. ԴԱՍ. — ՎԵՐԱԳԱՂ ԲԱՅԻ (շար.)

16. Նրեք լծորդութիւն. — Բայերը երեք կերպ կը խոնարհին : Աներեւոյթին վերջաւորութիւնը կը ցուցնէ թէ ո՞ր լծորդութիւնէն է բայը :

Նշ վերջաւորող աներեւոյթը Ա. լծորդութիւն է :

Իշ վերջաւորող աներեւոյթը Բ. լծորդութիւն է :

Աշ վերջաւորող աներեւոյթը Գ. լծորդութիւն է :

17. Ներկայ. — Երբ բային ցուցուցած գործը խօսուած ատեն կը կատարուի, բայը Սահմ. ներկայ է :

18. Անկատար. — Երբ գործողութիւնը կատարուած է անցեալ ժամանակի մէջ՝ ուրիշ գործողութեան մը հետ, այն ատեն բայը Սահմ. անկատար ժամանակ կը ցուցնէ : (Օր. Ես կը կարդայի, երբ դուռն կ'աղօթէիր.)

19. Անցեալ կատարեալ. — Երբ գործ մը չափոնց կատարուած լինցած է, բայը Անցեալ կատարեալ ժամանակ կը զրուի :

20. Ապառնի. — Երբ բայը կը ցուցնէ գործ մը որ ապագային պիտի կատարուի, այն ատեն Ապառնի ժամանակ է :

21. Անկատար Ապառնի. — Երբ բայը կը ցուցնէ գործ մը որ ուրիշ գործողութիւնէ մը կախում ունեցած է բայց չէ կատարուեր, այն ատեն Անկատար Ապառնի ժամանակ է :

59. Սա խօսքերն օրինակեցէ՛ր՝ որոշելով բայերուն ժամանակը եւ լծորդութիւնը :

Դուռն կը խնդաս : Ան կը խօսէր : Անոնք վարձատրուեցան : Մենք անիծեցինք : Ես կը վաճառէի : Դուք կ'ատէիք : Ես մերժեցի : Անոնք պիտի զատուին : Ճրագը վառեց : Դուք պիտի բարձրանաք : Ան պզտիկցաւ :

60. Նոյն բայերուն հակադրուելը գտնելով՝ խօսքերը

նորեն գրեցեք , այսպես . Դուք կուշտա : Ան կը լուեր , եւն :

61. Ինչպէս կը վերջանորին երեք լծորդութիւններու բայերը՝ Սահեմ . ներկայի մէջ :

62. Իսկ Անկասարի՞ մէջ : Կասարեալ անցեալին վերջանորութիւնները որոնք են : Երեք լծորդութեան բայերուն Ապառնի՞ վերջանորութիւններն ալ գրեցեք :

17. ԳԱՍ. — Հ Ր Ա Հ Ա Ն Պ Ն Ե Ր

63. Հետեւեալ հարցումներուն ուշ դրեք : Տեսե՛ք պատասխաններուն մէջ *փայտ* գոյականը գրուած է ալլ եւ ալլ մեներով (*փայտ*, *փայտին*, *փայտէն*, *փայտով*) :

Հարցումներ

Պատասխաններ

Փայտը ի՞նչ կ'ըլլայ — Փայտը կը չորնայ
 Ինչ ի՞նչ ծաղրը կտրեցիր — Փայտին ծաղրը կտրեցիր :
 Ձեռքդ ինչի՞նչ դպաւ — Ձեռքս փայտին դպաւ :
 Ինչէ՞ն աւելի կարծր է քարը : — Փայտէն աւելի կարծր է քարը :

Ինչո՞վ սեղան կը չինուի — Փայտով սեղան կը չինուի :
 Ինչը կը տաչես ուրազով — Փայտը կը տաչեմ ուրազով :

64. Նոյնպէս պատասխանեցեք հետեւեալ հարցումներուն՝ գործածելով ծառ հասարակ անունը :

1. Ինչը կը ծաղկի : — 2. Ինչին պտուղը կը քաղես :
 — 3. Ինչի՞ կը փաթթուինք՝ վրան մագլցելու համար :
 — 4. Ինչէ՞ն վար ինկար : — 5. Ինչով պտտած է պարտեղը : — 6. Ինչը կը կտրես կայինով :

65. Սա հարցումներուն պատասխանեցեք (խօսքերն ամբողջ քլան) .

1. Շունը ի՞նչ կ'ընէ : — Եղբայրդ ի՞նչ կը կարդայ :
 — Պահապանը ի՞նչ կ'ընէ : — Ո՞վ կը խրատէ իր սաները :

2. Ի՞նչ կը տեսնես երկինքը : — Հայրիկդ շատ կը սիրես : — Պատկեր դձեցի՞ր :

3. Որո՞ւ խրատը մտիկ կ'ընես : — Արեւին շողերը ի՞նչ կ'ընեն : — Վերաբերուի՞ր ինչը կը կոծկես :

4. Ո՞ր կենդանիին կը նմանի դայը : Սա կօշիկը ոտքիդ կը յարմարի՞ : — Ծառէն ի՞նչ կը քաղենք : — Խաչիկը ո՞ւր տեսար : — Փայտով ի՞նչ կ'ընենք : — Ինչո՞վ գիր կը գրենք : — Բարեկամիդ ի՞նչ զրկեցիր :

(Ուշադրութիւն ըրէ՛ք՝ Թէ պատասխաններուն մէջ գոյականները ի՞նչպէս կը վերջանորին = ին , են , ոյ) :

66. Սանմ . ներկային վեց դեմքերով գրեցեք :

Արաք հերկել , ցանել , հնձել :

67. Սա խօսքերը Անկատարին վեց դեմքերով գրեցեք . Դասարանին մէջ աշխատիլ , գրել , կարդալ :

68. Մա խօսքերը գրեցեք Անցեալ կատարեալին վեց դեմքերով .

Պարտեղը ջրել ու խնամել :

69. Մա խօսքերն ալ Ապառնիով գրեցեք .

Լուսինը գիտել ու գմայիլ :

18. ԳԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ Ա. ԵՌԱՄՍԵԱՎԻՆ

Բառ , վանկ , գիր . — Բառ կը կոչուի մէկ կամ աւելի հնչիւնը կամ ձայնը որ խմտո ունի , եւ կը կազմուի վանկերէ : Իսկ գիրերը նշաններ են որով բառ կը կազմուի :

Ձայնաւոր տառերը ութը հասնեն . ա , ե , հ , ը , ի , ո , լ , օ :

Պարզ ձայնաւորը մէկ դիր կ'ունենայ , Բաղադրեալ ձայնաւորը մէկէ աւելի գիրերէ կը կազմուի՝ բայց մէկ ձայն կուտայ : Իսկ երկարաւոր երկու ձայնաւորէ կը բաղկանայ՝ որոնք մէկ անգամէն կ'արտասանուին բայց երկու հնչիւն կուտան :

Բաղաձայն տառերը 30 հատ են : Ասոնք ձայնաւորի հետ կրնան հնչուիլ :

Եւ է միեւնոյն ձայնն ունին բառին մէջտեղը : Ու Թ հոյնպէս : ՈՒ բաղադրեալ ձայնաւորը վ կամ ՕՒ կը հնչուի : Յ գիրն ալ երեք կերպ կը հնչուի :

Անուն, Բայ, Ածական. — Անունը անձ, կենդանի կամ իր կը նշանակէ :

Բայը գործ կամ վիճակ կը ցուցնէ :

Ածականը որպիսութիւն կը ցուցնէ :

Նախադասութիւն. — Նախադասութիւնը կը պարունակէ Տէր բայի, Բայ, Ստորոգելի :

Տէր բայի. — Բային տէրն է այն անձը, կամ կենդանին, կամ առարկան որուն վրայ կը խօսուի :

Տէր բայիին յրացուցիչ են այն բառերը որ անոր իմաստը կ'ամբողջացընեն :

Բայ. — Բայը կամ գործողութիւն մը կը նշանակէ, կամ Տէր բայիին ինչպէս ըլլալը կը հաստատէ :

Բայը կրնայ ստորոգելիին հետ միացած ըլլալ :

Ստորոգելի. — Ստորոգելին տէր բայիին որպիսութիւնը կը ցուցնէ. Ստորոգելիին յրացուցիչ են անոր իմաստը լրացնող բառերը :

70. Եւ խօսքերը գրեցէք բայերուն բոլոր ժամանակներով, քիւերով ու դեմքերով :

Ես ծովուն մէջ կը շրդալ :

Ես կաթ կը խմեմ :

Օրինակ. — Սահմ. Եղանակ Ներկայ Ժամանակ. — Ես կար կը խմեմ, դուն կար կը խմես, և այլն :

Անկատար. — Ես կար կը խմեի, և այլն :

Կատարեալ. — Ես կար խմեցի, և այլն :

19. ԳԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ Ա. ԼՈՒԱՄԱՆԱԿԻՆ (Շար.)

Անուն. — Հասարակ անունը այն է որ միեւնոյն տեսակէ ամէն անհատի կամ առարկայի կը յարմարի :

Յասուկ անունը կը պատշաճի մէկ անձի, մէկ առարկայի կամ միեւնոյն տեսակէ եզոզ խումբ մը անձերու կամ իրերու :

Նխքական անունը շօշափելի կամ զգալի էակ կամ իր կը ցուցնէ, իսկ վերացական անունը մտքով ըմբռնուող բան մը կը յայտնէ :

Տէր բայի եւ Խնդիր. — Տէր բային գործողութիւնը կատարող անձն է :

Տէր բայի կրնան ըլլալ անունն ու դերանունը :

Խնդիր կամ յրացուցիչ է այն բառը որ բային իմաստը կ'ամբողջացընէ : Սեռի խնդիրը կը գտնուի գո՞վ կամ ի՞նչը հարցումներով : Բնութեան խնդիրը կը գտնուի բային քով այլ և այլ հարցումներ դնելով. (որո՞ւ ի՞նչ բանի, որո՞ւ, ի՞նչ բանի, և այլն) :

Բային խնդիր կ'ըլլան անունն ու դերանունը :

Դէմք, Թիւ. — Դէմքը երեք է, ան որ կը խօսի (ես), ան՝ որուն կ'ուղղենք խօսքը (դուն), և ան՝ որուն վրայ կը խօսինք (ան) :

Թիւը երկուք է. — եզակի, որ մէկ հատ կը ցուցնէ, և յոյնակի որ չափի իմաստ կուտայ : Անունները, բայերը եւ դերանունները թիւ կ'ունենան :

Անունը յոյնակի կ'ըլլայ եր կամ ներ մասնիկով :

Ժամանակ, Եղանակ, Թորոյութիւն. — Ժամանակը երեք է — Անցեալ, Ներկայ, Ապագայ : Եղանակը հինգ է, Սահմանական, Հրամայական, Ստորադասական, Անբերեցի, Դերբայ կամ Ընդունելութիւն : Թորոյութիւնը երեք է. Անբերեցիք եւ վերջաւորող բայեր, իշ վերջաւորող բայեր և ալ վերջաւորող բայեր :

20. ԳԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ Ա. ԵՌԱՄՍԵԱԿԻՆ (Վերջ)

Սահմանական Ներկան կը վերջաւորի՝

Ա. լծորդ. — եւ, ես, ե, եւք, եք, են :

Բ. » — իւ, իս, ի, իւք, իք, ին :

Գ. » — աւ, աւս, այ, անք, անք, ան :

Սահմ. Անկասար կը վերջաւորի՝

Ա. լծորդ. — եի, եիր, եր, եիւք, եիք, եին :

Բ. » — (Նոյն)

Գ. » — այի, այիր, ար, այիւք, այիք, ային :

Սահմ. Կասարեալ կը վերջաւորի՝

Ա. լծորդ. — եցի, եցիր, եց, եցիւք, եցիք, եցին :

Բ. » — եցայ, եցար, եցաւ, եցանք, եցաք, եցան :

Գ. » — ացի, ացիր, աց, ացիւք, ացիք, ացին :

Սահմ. Ապառնի կը վերջաւորի ճիշդ Սահմ. Անկասար տարին պէս, միայն կը մասնակիին տեղ պիտի կ'առնէ :

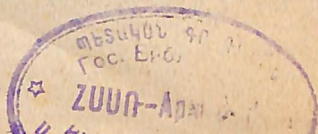
Սահմ. Ապառնի Անկասար կը վերջաւորի Սահմ. Անկասարին պէս, կը մասնակիին տեղ պիտի առնելով :

Անունները որոշող գիրեր. Ս. Գ. Ն. (կամ Ը.) յօդերը անունին ծայրը կը դնենք՝ անոր իմաստը որոշելու կամ դէմքերը ցոյց տալու համար :

Ն յօդը կը դրուի ձայնաւորով վերջացող անուններուն ծայրը, ինչպէս նաեւ երբ յաջորդ բառը ձայնաւորով կամ Հ գրով սկսի : (Ձեռքով և առաւ : Փոսն ինչպէս : Եղբորն համար, եւայն) :

Անուններուն ծայրը. — Այս յօդերէն դատ, անուններուն ծայրը ուրիշ գիրեր ալ կրնանք աւելցնել, ինչպէս. Յորեն, ցորենի, ցորենե, ցորենով, կամ ցորենին, ցորեն եւ, ցորեն ովր :

ՎԵՐՋ Գ. ՊՐԱԿԻՆ

Y. Arabian

3m

ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ

ՆԱԽԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ՀԱՄԱԿԵԴՐՈՆ ԴՐՈՒԹԵԱՄԸ

10. — Դպրոցական տարին 10 ամիս ըլլալով՝ ՆՈՐ ԴՊՐՈՑն ալ տասը Պրակներու բաժնուած է: Մէն մի Պրակ կը պարունակէ մէկ ամսուան մէջ ուսանելի առարկաներէն ամէն այն ճիւղերը, որոնք պարտաւորիչ են Նախակրթութեան Դասընթացքին համար:

20. — Իստերու աւանդումը ճշգրտ ժԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑը տպուած է Վեցերորդ Պրակին մէջ, իսկ շարածական ԴԱՍԸՆԹԱՑՆԵՐը որոշուած են Թ. Պրակին կցուած յաւելուածական թերթով մը:

30. — ՆՈՐ ԴՊՐՈՑի պարունակութեան և մէթոտին վրայ մանրաւ մասն խօսուած է ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ ԾԱՆԿՈՒԹԱՅԻՐ անուն մասնաւոր Պրակին մէջ (որ փափաքողներուն ձրի կը զրկուի), ինչպէս և Ա. Պրակին սկիզբը: Անոնց ընթերցումը կը յանձնարարենք ամէն Ուսուցչի:

40. — ՆՈՐ ԴՊՐՈՑը հիմնուած է Համակերպուն Դրութեան վրայ, հետեւողութեամբ Ուսուցչապետ Ա. Սէնէէղի համանուն գործին, որ մեծ հռչակ հանած է և կը գործածուի Եւրոպական առաջնակարգ դպրոցներու մէջ:

50. — ՆՈՐ ԴՊՐՈՑին շնորհիւ կարելի կ'ըլլայ հաստատել կանոնաւորութիւն և միօրինակութիւն՝ բոլոր Հայ դպրոցներու մէջ ուր ընդունուած է:

60. — ՆՈՐ ԴՊՐՈՑը ամէնէն լուսամիտ առաջնորդն է Հայ Ուսուցչիին և անոր կը թելադրէ ժամանակակից կրթութեան ոգին և մանկավարժութեան գործնական եղանակները:

70. — ՆՈՐ ԴՊՐՈՑը կարելի է ստանալ զատ զատ Պրակներով և կամ 10 պրակը միասին կազմուած:

80. — Ամբողջ 10 Պրակին զինն է Պոլսոյ համար 30 Վրուշ, զաւառներու համար 35 Վրուշ, արտասահմանի համար 3 Քրանք (3 բուպլի): Փոսթի ծախքը մեր վրայ է:

90. — Պրակները զատ զատ կը ծախուին Կական զրուշի:

100. — Տարւոյ ձեռք մէկէն գնողը 1 ձեռք նուէր կը ստանայ:

آستانه سرکه جیده خوراسانیان خاندہ صباط افدی داودیان

Հասցէ. — ՍՄԷԱՏ ԷՖ. ԴԱԻԹԵԱՆ

Խորասանեան խան, Ուրֆէնի, Կ. Պոլիս

2013

3521

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0060720

